

Laste ligipääsetavuse analüüs

Uuringu raport

Uuringu tellija: Eesti Tervisemuseum

Uuringu läbiviija: Rakendusliku Antropoloogia Keskus

2020

Uurijad: Dolores Mäekivi, Paula Johanna Rõuk

Kaanefoto autor: Dolores Mäekivi

Rakendusliku Antropoloogia Keskuse (RAK) eesmärgiks on sotsiaal- ja humanitaarteaduste meetodite abil praktiliste probleemide lahendamine Eesti ühiskonnas. Viime läbi kvalitatiivseid uuringuid, mille abil on võimalik leida lahendusi nii ühiskondlikele kui ka näiteks ettevõttesisestele probleemidele. Meie jaoks on oluline kodanikuühiskonna areng, organisatsioonide teadlik tegutsemine ning uurimistöö kaasamine nende edendamisesse. Näeme küsimustes vastuseid ning probleemides lahenduskäike.

Läheneme igale juhtumile individuaalselt ning lähtume just selle probleemkohtadest ja küsimustest. Peame oluliseks vahetut suhtlust ning kasutame materjali kogumiseks vestlusi, intervjuusid ja vaatlust, et avada probleeme sügavuti. Kombineerime uurimisprotsessis kaasaegset tehnoloogiat ning visuaalseid meetodeid, et edastada küsijale mitmekülgne pilt vastustest.

doloresmaekivi@gmail.com

www.antropoloogia.ee

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
METODOLOOGIA.....	5
Valim.....	5
Värbamine	6
Kvalitatiivse analüüsimaterjali kogumis- ja uurimismeetodist.....	6
Uurimiseetika	7
Refleksioon.....	8
KUIDAS JÕUAVAD PERED MUUSEUMISSE?.....	9
Muuseumide kohta info saamine.....	9
Takistused muuseumisse minekul	9
Motivatsioonid ja ootused muuseumisse minekul.....	10
INFO OMANDAMINE MUUSEUMIS	13
Liikumine muuseumis.....	13
Eksponaatide uurimine kui sotsiaalne tegevus	13
Muuseumis nähtu mõtestamine eelneva elukogemuse põhjal.....	15
TERVISEMUUSEUM LASTE SILME LÄBI.....	15
Laste lemmikud muuseumis.....	15
Eksponaadid, mis lastes huvi ei ärata või mida nad ei märka.....	18
Vanuselised erinevused.....	19
GRUPIDÜNAAMIKAST TULENEVAD TAKISTUSED	20
Takistused lapsevanemate jaoks.....	21
Vanemat toetavad tegurid muuseumi külastuse juures.....	21
FÜÜSILISED TAKISTUSED LASTE JAOKS MUUSEUMIS.....	22
Pikkusest tulenevad füüsilised takistused	22
Takistused, mis tulenevad puudulikust käelisest osavusest ja jõust.....	24
Raskused muuseumis orienteerumisel	25
PSÜHHOLOOGILISED JA LASTE ARENGUTASEMEST TULENEVAD TAKISTUSED	26
Laste emotsioonid ja tajud muuseumis	26
Raskused teksti mõistmisel.....	27
Interaktiivsed tegevused, mida ei mõisteta	28
Eksponaadid, mille tähendusest ei saada aru.....	30
COVID-19 VIIRUS JA MUUSEUM	31
SOOVITUSED	33
KOKKUVÕTE.....	37

SISSEJUHATUS

Lapsed on Tervisemuuseumi üheks oluliseks sihtrühmaks, külastades muuseumi nii koos perega kui kooli- või lasteaiarühmade koosseisus. Seetõttu on oluline, et muuseum oleks lapsesõbralik: vastaks laste ootustele ja arengutasemele ning võtaks arvesse laste vajadusi füüsilise keskkonna osas. Käesoleva uuringu viisimegi läbi selleks, et kaardistada nii füüsilised kui muud laadi takistused, millega lapsed Tervisemuuseumis kokku puutuvad ning anda sealäbi sisendit muuseumi lapsesõbralikumaks muutmiseks.

Uuringu eesmärgiks oli mõista laste ligipääsetavusealaseid takistusi, mis esinevad nii muuseumisse tulekul, muuseumis ringiliikumisel, eksponaatidega tutvumisel kui nende mõistmisel. Selleks, et näha kõike seda läbi lapse enda perspektiivi, kasutasime antropoloogilisi meetodeid nagu lastega ühiselt muuseumi külastamine, vaatlused muuseumis ning muuseumikülastajate intervjuerimine.

Täpsemad uurimisküsimused, millele uuringut tehes keskendusime ning millele käesolevas raportis vastame on järgnevad:

- Kuidas jõuavad lapsed Tervisemuuseumisse ja mis võivad olla selle takistused?
- Millised on laste jaoks põhilised füüsilised takistused muuseumikeskkonnas?
- Millised on muud (näiteks emotsionaalsed, psühholoogilised) takistused laste jaoks muuseumis?
- Millised on laste ootused Tervisemuuseumile ja sealsetele tegevustele?

Uuringusse olid kaasatud lapsed vanuses 3–7 eluaastat. Sealhulgas lapsed, kes külastasid muuseumi koos meiega, lapsed, kes viibisid vaatluse hetkel muuseumis kui ka need lapsed, kes on varasemalt Tervisemuuseumis käinud. Samuti kaasasime uuringusse lapsevanemaid, kes jagasid oma kogemusi Tervisemuuseumiga ning muuseumidega laiemalt.

Raport kajastab vaatlustest ja intervjuudest temaatilise analüüsi tulemusena esile tulnud peamisi tähelepanekuid. Raportis jälgime, et ei lapsed ega täiskasvanud poleks identifitseeritavad. Muuseumi ruumidele viitame viisil, kuidas neid nimetasid uuringus osalejad.

Keskendusime uuringu käigus muuseumi fuajeele, korruste vahelistele treppidele ning ekspositsioonide ruumidele. Viisime uuringut läbi ajal, mil COVID-19 viiruse olukord oli Eestis kriitiline ning sellest tulenevalt oli muuseumis külastajaid vähe. See mõjutas ka meie kogutud materjali hulka ning vähese materjali tõttu ei käsitle me selles ülevaates tualettruume. Samuti ei ole analüüsi hulgas ajutise näituse ruumi, mis ei olnud uuringu toimumise ajal avatud.

METODOLOOGIA

Valim

Uuringu valimisse kuulusid tüdrukud ja poisid vanuses 3–7 eluaastat ning nende perekonnad. Uuringu sihtgrupp jaotus neljaks:

1. Lapsed ja pered, kes on varasemalt Tervisemuuseumi külastanud (kolm perekonda)

Sellesse sihtgruppi kuuluvad lapsed olid vanuses 3–7 eluaastat. Intervjuudes osalenud pered olid muuseumi iseseisvalt külastanud viimase kuu aja jooksul. Ühe pere viimane külastus toimus küll aasta aega tagasi, kuid koos uurijaga käidi meeldetuletamise eesmärgil muuseum uuesti läbi. Kõik perekonnad elavad Tallinnas ning koduseks suhtluskeeleks on eesti keel. Uuringus osalesid nii lapsed kui ka nende vanemad ning mõnel juhul ka muud pereliikmed nagu vanemad vennad-õed, kes võtsid osa ühisest muuseumikülastusest.

2. Lapsed ja pered, kes olid muuseumi külastamas hetkel, mil me viisime läbi vaatlust (kokku viis tundi vaatlust)

Muuseumis vaatlust tehes pöörasime tähelepanu eelkõige väikelastele ja algklassiealistele lastele. Vaatlesime ja intervjuueerisime nii eesti, vene kui ka inglise keeles kõnelevaid peresid.

3. Lapsed ja pered, kes külastasid muuseumi koos meiega (kolm last)

Meiega koos muuseumi külastanud lapsed olid vanuses 4–5 eluaastat. Kõigi laste elukohaks on Tallinn ning koduseks suhtluskeeleks eesti keel. Ühe lapse puhul võttis vaatlusest osa ka lapsevanem. Üks lastest oli varasemalt koos lasteaiaga muuseumi külastanud, teine oli varem perega muuseumit külastanud, kuid ei mäletanud sellest midagi. Üks laps oli muuseumis esimest korda.

4. Lapsed, kes külastasid muuseumi lasteaias- või kooligrupiga (kaks gruppi)

Grupikülastuse puhul osalesid vaatluses 6–7 aasta vanused lapsed. Ühe grupi näol oli tegu viimase lasteaiarühmaga, teise näol esimese klassi õpilastega. Nii lasteaiad kui kool asuvad Tallinna linnas.

Lisaks vestlesime ka muuseumi töötajatega, kes suhtlevad muuseumi külastajatega igapäevaselt ja kel on tänu sellele sissevaade muuseumi külastamise põhjustesse ning külastajate poolt seatud ootustesse, lisaks on neil ka ülevaade muuseumile antud tagasisidest.

Värbamine

Osalejate värbamiseks individuaalsete vaatluste ja intervjuude tarbeks kasutasime eelkõige isiklikke kontakte. Suureks abiks oli muuseumi poolt sotsiaalmeediasse tehtud üleskutse leida intervjuude tarvis inimesi, kes on hiljuti muuseumi külastanud. Individuaalsete vaatluste jaoks lapsi värvates kogesime mõningaid raskusi, kuna vanemad kõhklesid kas saata oma laps COVID-19 tingimustes muuseumisse. Individuaalsete vaatluste tarvis osalejate värbamisel pidasime silmas, et tegemist oleks julge lapsega, kellel ei oleks hirmu võõra inimesega koos muuseumi külastada ning kes ka vabalt enda arvamusi jagaks.

Lastegruppide vaatluste planeerimisel ja kokkulepete tegemisel saime abi muuseumilt.

Muuseumis üldisi vaatluseid tehes viisime läbi ka lühiintervjuusid, mille jaoks värbasime osalejaid muuseumis kohapeal.

Kvalitatiivse analüüsimaterjali kogumis- ja uurimismeetodist

Järgnevalt teeme ülevaate neljast meetodist, mida antud uuringu puhul kasutasime.

Intervjuud peredega, kes on varasemalt muuseumi külastanud

Intervjuud aitasid meil mõista muuseumikülastuse tähendust perede jaoks laiemalt. Rääkisime muuseumisse mineku motivatsioonidest, ootustest muuseumidele ning ka teguritest, mis võivad muuseumisse minekut takistada. Kokku tegime kolm intervjuud, mis kestsid 1,5 tundi ning toimusid, kas pere juures kodus või muuseumis kohapeal. Ühe perega, kelle muuseumi külastusest oli juba aasta aega möödunud, veetsime meeldetuletamise eesmärgil ka enne intervjuud muuseumis aega, niisiis oli tegu kombinatsiooniga vaatlusest ja intervjuust.

Üldine vaatlus muuseumis

Muuseumis vaatluste läbi viimine oli oluline, et märgata takistusi, millele ei lapsed ega täiskasvanud ise ei oskaks verbaalselt tähelepanu juhtida, sest ei pruugi enda teatud tegutsemisviise ja käitumismustreid mõtestada. Üldiste vaatluste eesmärgiks oli näha, kuidas perekond mõjutab seda, kuidas laps muuseumikülastust tajub või hindab ning milliseid takistusi võivad pered muuseumis kogeda.

Vaatluste käigus kombineerisime erinevaid meetodeid: näituseruumides toimuva tegevuse vaatlemine, lühiintervjuud peredega enne ja pärast näituse vaatamist, vaatluse jäädvustamine foto ja video abil. Liikusime muuseumis palju ringi, pöörasime tähelepanu erinevatele perekondadele ning ka intervjuerisime mitut neist. Väljapanekut uurivaid külastajaid vaatlusime passiivselt, intervjuerimine toimus kas enne nende muuseumisse asumist või pärast külastust.

Viisime vaatluseid läbi laupäevadel ja pealelõunasel ajal. Kuigi algselt oli plaanis vaatlustele rohkem aega pühendada, siis COVID-19 viirusest tingitud vähese külastatavusega

otsustasime selle asemel rõhku panna individuaalsetele vaatlustele. Veetsime muuseumis vaatluseid tehes kokku viis tundi.

Individuaalne vaatlus

Individuaalsete vaatluste eesmärk oli kaardistada nii füüsilisi kui ka psühholoogilisi takistusi, millega lapsed muuseumi külastades silmitsi seisavad. Kui üldiste vaatluste ajal jälgisime, kuidas peredünaamika laste külastust mõjutab, siis individuaalsete vaatluste puhul pöörasime süvitsi tähelepanu just lapse enda kogemusele. See meetod aitab mõista neid lapse tajusid ja tundeid, mis esinevad, kui juures pole abistavaid ja suunavaid vanemaid. Lisaks vaatlesime seda, millised väljapaneku osad lastele enim meeldivad ning millised jäävad tähelepanuta.

Enne külastust uurisime vanematelt laste tausta kohta ning varasemate kogemuste kohta muuseumide külastamisel. Muuseumis ringi liikudes juhtisid teekonda lapsed, uurijatena me ei suunanud nende tähelepanu. Küsisime külastuse jooksul lapselt ka küsimusi ning jäädvustasime tegevust foto ja videoga.

Kokku tegime kolm individuaalset vaatlust. Kahte vaatlust viis uurija läbi lastega kahekesi, ühel juhul oli ka vanem kaasas.

Lasterühma külastuse vaatlus

Lasterühma külastusi jälgides oli eesmärgiks mõista, kuidas grupidünaamika laste muuseumikogemust mõjutab. Lisaks pöörasime tähelepanu füüsilistele takistustele, mis lastel nii üksi kui mitmekesi eksponaatide uurides esinesid. Käisime grupiga kaasas terve nende külastuse vältel, osaledes nii külastusjuhi poolt läbi viidud tunnis kui ka vaadeldes, kuidas lapsed iseseisvalt eksponaatidega tutvuvad. Sealjuures olime passiivsed jälgijad ega küsitlenud lapsi, küll aga jäädvustasime nähtut nii foto kui videoga. Kokku vaatlesime kahte lasterühma.

Peale välitööde läbiviimist analüüsisime kõikide vaatluste ja intervjuude märkmeid ning visuaalseid materjale ühiselt ning kaardistasime enim esinevad tähelepanekud ja probleemkohad.

Uurimiseetika

Lapsi ning nende vanemaid teavitasime uuringusse värbamisel selle eesmärkidest ning materjali dokumenteerimise viisidest ja kasutamisest. Sealhulgas teavitasime vanemaid sellest, et lapsed jäävad üleantavas raportis anonüümseks ja uuringu toomaterjale (nt helisalvestusi või intervjuude märkmeid) kasutatakse ainult uuringu eesmärkide täitmiseks. Nõusoleku laste osalemise kohta fikseerisime kirjalikult lepingute vormis laste vanematega.

Uuringu raportis ei kasuta me laste ega täiskasvanute puhul nende päris nimesid. Foto ja videomaterjalide puhul jälgisime, et lapsed poleks kaadrites identifitseeritavad.

Refleksioon

Kvalitatiivsete uuringute puhul tõstatub küsimus, kuidas uurija võis mõjutada fookuses olevat sihtrühma ja oma kohalolekuga kujundada lastelt kogutud empiirilist materjali.

Individuaalsete vaatluste puhul on oluline silmas pidada, et uurijaga koos muuseumi külastamine ei ole lapse jaoks tavapärane kogemus. Sellest tulenevalt märkasime lastes nii pelgikkust, elevust kui ka suurt huvi uurija vastu. Koos oma perega muuseumisse tulles võib lapse käitumine ja kogemus olla erinev. Lapse tähelepanu võib olla vähem välistel faktoritel ning rohkem muuseumi väljapanekul. Samas leidsime, et lapsega kahekesi muuseumis käik oli hea viis näha muuseumi lapse silme läbi ning märgata ette tulevaid takistusi. Küll aga tekkis uurijana korduvalt küsimus kui palju last raskuste tekkimisel aidata ning kui palju jääda passiivseks vaatlejaks. Seda nii füüsiliste takistuste esinemisel kui ka raskustel muuseumi-eksponaatide mõistmisel. Tihtipeale oli uurija siiski ka selgitaja rollis ning vastas lapse küsimustele ja abipalvetele.

Uuringule avaldas kindlasti mõju ka COVID-19 viirusest tulenev olukord, sest muuseumi külastas tavapärasest vähem inimesi. Muuseumis läbi viidud üldiste vaatluse jooksul perekondi jälgides täheldasime, et meie kohalolu tajuti ning mõned perekonnad vahetasid meid märgates ka ruumi. See võis tuleneda nii viiruse hirmust kui ka sellest, et kuna muuseum oli väga tühi ja vaikne, ei tundud ennast võõraga ühes ruumis viibides vabalt. Samuti juhtus, et kui vanemad meid märkasid, kutsusid nad lapsi korrale ja palusid neil vaiksemalt olla. Võimalik, et nad pidasid meid muuseumi töötajateks ning hakkasid seetõttu enda käitumist kontrollima. See annab ka vihje sellest, millist käitumist peavad pered muuseumis aktsepteeritavaks ning millist mitte.

Lastelt kogutud materjali võis veidi mõjutada ka see, kuidas nemad uuringust aru said. Näiteks arvas üks intervjuus osalenud laps, et me kontrollime tema teadmisi ning tema ülesanne on muuseumi kohta küsitud küsimustele võimalikult õigesti vastata. Teine vaatluses osalenud laps aga jällegi arvas, et uurija teeb tema kohta märkmeid, et neid hiljem tema vanematega jagada.

KUIDAS JÕUAVAD PERED MUUSEUMISSE?

Muuseumis käimine on vaadeldud perede üks paljudest vaba aja sisustamise viisidest. Lisaks mainiti spaade, kinode, kohvikute külastamist, looduses viibimist ja matkamas käimist. Oma osa perede vabast ajast võtavad ka laste sünnipäevad ja perekondlikud üritused. Vaadeldud perede puhul joonistus välja ühendav joon – need, kes käivad Tervisemuuseumis paistavad armastavat ka üleüldiselt lastega muuseumides käimist ning on külastanud erinevaid Tallinna muuseume. Näiteks oli üks pere, kus kasvavad 5- ja 9-aastased lapsed, püstitanud endale eesmärgi käia iga nädalavahetus muuseumis. Kuna laste huvitegevus on hetkel piiratud, saavad vanemad niimoodi lastele lisategevust pakkuda.

Muuseumide kohta info saamine

Muuseumisse tuleku idee on sageli tekkinud spontaanselt. Intervjuus osalenud pere rääkis, et otsus, kuhu minna, tehakse jooksvalt, otseselt infot ega soovitusi ei otsita. Küll aga mainiti, et muuseumi avastatakse sotsiaalmeediasse postitatud piltide kaudu. Kui nähakse, et keegi on kuskil vahvas kohas käinud, tuleb ka endal soov minna. Muuseumi kohta saadaksegi infot sotsiaalmeediast, millest toodi eraldi välja Facebooki, kus jälgitakse ka muuseumide kontosid. Lisaks mainiti ka *Tallinn Cardiga* muuseumisse minekut. Seda võimalust kasutas ema, kes oli ise *Visit Tallinn* meeskonnas töötanud ning oli ka muuseumide turundusega tegelema. Idee muuseumisse minna jõuab peredeni ka kooli, lasteaia või huvitegevuse kaudu. Üks pere oli muuseumisse jõudnud, sest vanem laps (9-aastane) käis linnalaagris “Kaheksa ühe hoobiga”, kus laps sai osaleda kaheksa Tallinna vanalinnas asuva muuseumi ja keskuse tegevuses. Seal tuli laps tagasi suure vaimustusega ning otsustati muuseumid terve perega läbi käia.

Kuigi ühel korral mainiti tuleku põhjuseks hoonest möödudes muuseumi märkamist, oli suurem osa peredest eelnevalt tuttav Tervisemuuseumi asukohaga ning seda ka varasemalt külastanud. Mitmed lapsevanemad ütlesid, et käisid ise kooliajal Tervisemuuseumis ning kuna sellega on seotud positiivsed mälestused tahavad nüüd ka lapsi siia tuua.

Intervjuudes tuli välja, et pered kasutasid muuseumi kodulehte ainult piletihindade ja lahtiolekuaegade vaatamiseks. Sellega kellelgi probleeme esinenud ei ole.

Takistused muuseumisse minekul

Peamiseks takistuseks Tervisemuuseumisse minekul on muuseumi asukohast tingitud probleem parkimisega. Toodi välja, et vanalinnas ja selle läheduses on parkimine kallis, teine variant on jätta auto kaugele ning muuseumisse kõndida.

“Ainus takistus on see, et muuseum asub vanalinnas. See motivatsioon, et siia tulla, auto kuskile parkida või kasutada veel ühistransporti ekstra. Siis ongi see, et võib-olla mugavusest valid teise koha. Näiteks Maarjamäele või Lennusadamasse on mugav minna.” (Leena, 7-aastase tüdruku ema)

Lisaks auto parkimisele on raskusi ka jalgratta parkimisega. Selleks Tervisemuuseumi lähedal kohti ei ole ning ratas lukustatakse kas mõne vihmaveetoru külge või Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumi hoovi.

Asukoht takistab muuseumis käimist ka siis, kui muuseum jääb pere kodust kaugemale. Eelistatakse neid muuseume, mis on kodu lähedal. Näiteks mainis pere intervjuus, et käisid palju Kadriorus Miia Milla Muuseumis, kui elasid seal lähedal.

Lisaks võib muuseumisse minemist takistada ühe pereliikme vähene valmidus teistega kaasa tulla.

“Väiksemad lapsed on alati eevil muuseumisse mineku üle, aga vanem laps on pigem see, kes ei viitsi minna. Eriti ei taha ta väga mitu korda ühte ja samasse muuseumi minna.” (Kaja, 3-, 4- ja 11-aastase lapse ema)

Käike Tervisemuuseumisse ning muuseumidesse üldiselt võib piirata pere rahaline olukord. Intervjuus osalenud ema rääkis, et lapsega muuseumis käimisel lisanduvad piletihinnale veel muud kulud nagu näiteks lõunasöök. Tema arvestaski muuseumi külastuse juba kokku terve väljas veedetud päevaga, mis on omakorda suurem väljaminek. Seetõttu nentis ema, et iga nädalavahetus ei saa seda endale lubada.

Tervisemuuseumisse tulekut võib takistada ka hirm, et väljapanekut on väikestel lastel liiga keeruline mõista. Muuseumitöötajate sõnul küsitakse enne külastust tihti peale kassas, kas väikestel lastel on ikka selles muuseumis midagi teha, sest nime põhjal tundub, et muuseum võib olla väga kuiv ja teaduslik. Pärast külastust ollakse positiivselt üllatunud, sest tegelikult oli ka lastel huvitav. Vestlusest muuseumi töötajatega selgus veel, et vihmaste ilmadega käib muuseumis külastajaid vähem.

Motivatsioonid ja ootused muuseumisse minekul

Eelkooliealised lapsed ootavad muuseumis käigust enamasti põnevat elamust, vanemad loodavad nii pakkuda lapsele ja endale harivat vabaaja tegevust. Käiakse ka selleks, et lapsel tekiks arusaam muuseumidest ning harjumus edaspidi elus neid külastada. Muuseumi külastajatega läbi viidud intervjuudest tuli välja vanemate lootus, et lapsed väljapanekust midagi õpiksid ning, et nad teeksid seda interaktiivsel ja lõbusal viisi. Vanematele ei ole oluline, et laps suudaks tervet väljapanekut mõista. Oodatakse pigem, et laps saab endale eakohast informatsiooni ning mujal õpitule lisateadmisi.

Muuseum kui hariv ja arendav meelelahutus

Muuseum pakub võimalust aktiivseks ja harivaks meelelahutuseks. Vanemate ootuseks on näidata lastele midagi sellist, mida nad neile ise ei saa pakkuda. Muuseumides loodetakse avardada laste maailmapilti ning võimaldada neile meelelahutuslikku õppimist. Soovitakse, et info edastamise viis ei oleks kuiv, vaid pakuks elamusi ning muudaks raamatutest ja internetist õpitu elavamaks ja arusaadavamaks. Niisiis on muuseum vanemale abiks lapse arendamisel. Tihtipeale olid vaadeldud pered Tervisemuuseumis juba käinud, maja külastatakse umbes aastase intervalliga. Ootuseks on leida teemasid, mille vastu laps parasjagu oma arengu-etapist tulenevalt huvi tunneb ning siis omalt poolt neid teemasid ka selgitada.

“Minu ootus ongi see, et ta iga korraga kui me käime, midagi õpib ja saab ka näha, et mille vastu ta erinevas vanuses huvi tunneb rohkem ja nendest asjadest rääkida. Ei ole see, et vaatame kodus mingeid raamatuid ja räägime kuivalt. Siin saab läbi elu rääkida mingeid asju ja niimoodi laps õpib. Ma arvan, et ta pole praeguseks liiga palju siseorganeid koolist õppinud, aga siit muuseumist on juba näha, et mingisugune aimdus on, kuidas need kehas paiknevad. See õpe tuleb siis nagu iseenesest.” (Leena, 7-aastase tüdruku ema)

Muuseumides käimist peetakse üleüldiselt harivaks meelelahutuseks, Tervisemuuseumi puhul oodatakse vastuseid spetsiifilisemalt inimese organismi kohta käivatele küsimustele. Mitmel korral tuldi lapsega muuseumisse seetõttu, et laps oli hakanud keha vastu huvi tundma ning küsinud juba konkreetseid küsimusi. Näiteks oli 4-aastane tüdruk uurinud vanaemalt, milline on aju ning selle asemel, et internetist näidata, otsustas vanaema tuua lapse Tervisemuuseumisse. Lapsed küsivad veel näiteks, kuidas veri soontes voolab, mis on inimese sees, kuidas organid paiknevad ning millised on luud. Päris väikestele lastele soovitakse näidata üldisemat inimese anatoomiat, näiteks organite paiknemist.

Lastega muuseumisse minnes ootavad vanemad, et igas vanuses pereliikmetel oleks huvitav.

“Seal [Tervisemuuseumis] tekib küll see tunne, et see on pigem koolilastele, et võiks olla ka midagi väiksematele lastele, nende variandis, asju, millega mängida või katsuda. Paljudel peredel on ju eri vanuses lapsi, kui me läheme siis me läheme ka ju perega, nii et peab olema midagi, mis on kõigile huvitav.” (Kaja, 3-, 4- ja 11-aastase lapse ema)

Põnevus ja elamus

Kui hariv aspekt ongi pigem vanemate eesmärgiks, siis laste peamine ootus on see, et muuseumis oleks põnev. Vanemate sõnul teeb väljapaneku lastele põnevaks interaktiivsus, võimalus väljapanekut katsuda ning ise meisterdada ja joonistada. Viimane on ka üks laste lemmiktegevusi. Näiteks mäletasid intervjuus osalenud lapsed elavalt interaktiivset joonistamist Lennusadama näitusel “Läänemeri maailmameres”. Lapsed said joonistada ja värvida kala ja vesilennukite paati, mis siis skänneriga suurele ekraanile video vahele ujuma läksid. “Seal nad olid tükk aega ja joonistasid oma nimega kalasid,” seletas ema. Samuti oli

lastel meeles, kuidas nad said Eesti Rahva Muuseumis ise muinasjuttu kokku panna ja kratti meisterdada.

Muuseumiskäigust oodataksegi elamusi. Selle asemel, et omandada hulganisti informatsiooni ja olla selle passiivne vastuvõtja, oodatakse, et muuseumiskäik on aktiivne tegevus, kus lapsel on oma osa.

“Ise mäletan põhikooli ajast, kuidas muuseumiskäik oli maailma kõige igavam asi. Muuseum tähendas, et riuli peal mingid asjad koguvad tolmu. Eks see võib-olla tol ajal oli natuke sedamoodi, aga nüüd on muuseumid nagu elamuskeskusteks muutunud. Need ongi huvitavad ja põnevad. See ei ole passiivne ajaveetmine nagu kinos, et istud ja vaatad mingisuguse asja ära, vaid ikkagi käid ja õpid midagi selle käigus ka. Kuigi laps jookseb pea laiali otsas ringi, siis ikkagi igast korrast jääb midagi meelde ja tekib ka harjumus muuseumides käia.” (Leena, 7-aastase tüdruku ema)

Lastele pakub elamusi tehnoloogia kasutamine. Kusjuures oodatakse, et kasutatud lahendused on kaasaegsed ja interaktiivsed. Süvaintervjuus osalenud lastel (9- ja 5-aastased) olid eredalt meeles 3D-prillidega vaadatavad filmid Loodusmuuseumis ning võimalus Meremuuseumis 3D-prillidega laeva juhtida. Kuigi oodatakse interaktiivseid lahendusi, kus laps saab ise midagi vajutada või juhtida, siis tahetakse ka seda, et need lahendused oleks lastele jõukohased ning arusaadavad.

Põnevust tekitavad pisut õudsed või tundmatud asjad ning teemad, millest muidu palju ei räägita. Nagu üks ema mainis, siis tekitab Surmatuba lastes suurt elevust, nii et lapsed hakkasid juba poole muuseumi pealt küsima, millal Surmatuba tuleb. 5-aastane poiss oli paelunult vaadanud just inimese lagunemise ja lapse sündimise videoid. Tema ema sõnul on need teemad, mida lastega arutatakse harva.

“Eelmine kord kui käisime, siis oli kassas noormees, kes hoiatas meid kenasti, et ülemisel korrusel on Surmatuba, Sünnituba ja Sõltuvused, et siis teame, kas me tahame väikeste lastega sinna minna. Just sõltuvuste ja surma teemaga. Aga siis ta [viieaastane laps] hüppas üles-alla seal ja kilkas: “Surmatuba-Surmatuba!” (Maret, 5- ja 9-aastase lapse ema)

Need perekonnad, kes olid juba Tervisemuuseumis käinud nentisid, et uuesti tuleksid nad ehk aasta pärast. Sagedasemate külastuste eelduseks on uudsus, näiteks näituste vahetumine. Lisaks muule tuli laste puhul ühe ootusena välja, et muuseumiskäik vastaks eelnevale kogemusele. Näiteks oli üks laps varasemalt käinud Tervisemuuseumis koos grupiga ning külastuse raames näidati neile, kuidas Klaasnaine töötab. Kuna seda tehakse vaid rühmakülastuste puhul, oli ta seekordse külastuse jooksul pettunud, et eksponaati enam tööle ei saanud panna.

INFO OMANDAMINE MUUSEUMIS

Liikumine muuseumis

Selle puhul, kuidas lapsed ja pered muuseumis ringi liiguvad, esineb erinevusi, kuid meile jäi silma peamine trajektoor, mida mööda liigutakse. Näituse alguses on küllastajatel üks võimalik tee mööda treppi üles, Evolutsiooni tuppa ning seejärel Siseelundkonna ruumi. Sealt alates on edasi minekuks mitu valikut, märkasime, et selle asemel, et minna trepikotta, liigutakse pigem edasi DNA ruumi. Seal tõmbavad tähelepanu enim mikroskoop ja puuklotsidega pusle, seega liigutakse edasi ka nende eksponaatide lähedal asuva Rakutoa kaudu. Järgnevalt minnakse Meeled ja aju osasse, kus viibides märgatakse Silmatuba, läbi mille jõutakse välja Tajude ruumi. Sealt liigutakse edasi Toitumise ja Hambaarsti tuppa, peale mida minnakse trepist üles. III korrusel nähakse sealtpoolt minnes esmalt Klaasnaise ruumi ning järgmiseks jõutakse Parasiitide tuppa. Lõpetuseks jäävad järgnevas järjekorras teele Lapseootuse ruum, Surmatuba, Seksuaalkasvatuse tuba, Sõltuvushäirete tuba ning Elukaar. II korrusele tagasipöördumiseks minnakse uuesti Klaasnaise juurde ning liigutakse tagasi tulnud teed pidi.

Uuringu vältel toimus muuseumis remont, mistõttu oli paari vaatluse käigus teekond teistsugune, sest tavapärase fuajee ja Evolutsiooni tuba olid suletud. Küllastust alustati sellisel juhul II korrusel vastastikusest suunast, nimelt Hambaarsti ruumist. Seejärel liiguti läbi Toitumise toa Tajude ruumi, seejärel Silmatuppa ning siis Meeled ja aju ruumi. Seal viibides märgati järgmisena Rakutuba, mida läbides liiguti DNA ruumi. Siseelundkonna tuba ei jäänud remondi ajal lastele teepeale, DNA skulptuuri juures nähti hoopis järgmiseks trepikoda, mida kasutati III korrusele liikumiseks. III korruse avastamist alustati sellisel juhul Elukaarest, mida läbides tõmbas tähelepanu Lapseootuse ruumis olev kollane munarakk. Läbi Lapseootuse ruumi liiguti Parasiitide ruumi ja Klaasnaise juurde. Seal märgati treppe, taibati, et enam üles poole minna ei saa ning hakati mööda III korrust tulnud teed pidi tagasi liikuma, et veenduda, et sellel korrusel ükski ruum nägemata ei jäänud. Alles seejärel märgati Surmatuba, Sõltuvushäirete tuba ja Seksuaalkasvatuse tuba.

Eksponaatide uurimine kui sotsiaalne tegevus

Alla 7-aastased lapsed tulevad alati muuseumisse koos saatjaga, kas vanema pereliikme, õpetaja või kasvatajaga. Täiskasvanute roll vaadeldava mõistmisel on laste jaoks määrava tähtsusega. Väiksemate laste puhul nägime, et üldiselt ei tutvu lapsed eksponaatidega omapäi vaid perega ühiselt.

Vanemad on selgitaja ja õpetaja rollis, tihtipeale juhivad nad lapse tähelepanu näituse eri osadele. Vanemad loevad teksti, lapsed pigem tekstist ei hooli, nemad katsetavad ja katsuvad eksponaate. Täiskasvanud on need, kes juhendavad lapsi mängima. Jäi silma ka olukord, kus laps õppis mängu mängides ära elundi ja õpetas omakorda vanemaid: **“Näe, siin on hingetoru!”** Teineteise õpetamine mängib muuseumikülastuses olulist rolli. Kuna laste harimine muuseumi eksponaatide abil on üks vanemate peamisi ootusi muuseumikäigule, siis kasutatakse seda võimalust igakülgset. Näiteks

harjutatakse ekraanidel oleva teksti abil lugemist, nii et laps püüab pereliikmetele ette lugeda.

Eelkooliealiste väikelaste puhul jäi silma, et eksponeeritava mõistmise tagavad vanemad, kes loevad tekste ning seejärel selgitavad lastele, millega on tegemist. Vanemad juhivad muuseumikülastust ja valivad, millega süvenenumalt tutvutakse. Ühe pere juures jäi kõrvu vestlus, mis andis aimu, et laps tahtis pigem emotsioonipõhiselt ringi vaadata, minna sinna, kus midagi põnevat märkas, isa aga tahtis liikuda näituse loogilist ülesehitust pidi ning sellest tekkis väike vaidlus. Ka vaatluse käigus 4-aastase tüdruku ja tema isaga oli näha, kuidas isa tahtis muuseumis liikumist juhtida ning kui laps jäi ühte kohta liiga kauaks mängima, muutus lapsevanem kannatamatuks.

Lisaks aitavad lapsi nende vanemad vennad ja õed. Näiteks nägime, kuidas vend viis oma väiksema õe kaalu peale ja näitas talle palju õde kaalub. Kui peres on vanemaid lapsi, siis nooremad juhivad neist ning see mõjutab, millega ja kui kaua tutvutakse. Märkasime, et kui väiksemad lapsed on vanematest ja õdedest-vendadest eraldi, veedavad nad rohkem aega endale huvipakkuvate lihtsamate eksponaatide juures.

Eksponeeritavaga suhestumisel tuleb esile sotsiaalne aspekt. Kui lapsed midagi uurivad ja avastavad, siis kutsuvad nad vanema vaatama ja selgitavad või näitavad ka talle. Näiteks üks tüdruk mängis jäätise mängu ja kutsus isa üle kontrollima, kas ta ühendas kõik jäätised õige maitsega. Oli näha, et lapsed eelistavadki sotsiaalset avastamist koos vanemate või eakaaslastega. Näiteks meeldis lapsele, meid (ema ja uurijat) oma mängu kaasata. Laps kasutas meid patsientidena hambaravitoolis ja katsus ultraheli aparaadiga meie kõhtusid.

Muuseumis nähtu mõtestamine eelneva elukogemuse põhjal

Mitmed väljapaneku osad on väikelastele keeruliselt mõistetavad. Muuseumis eksponaate uurides tõlgendavad lapsed neid selle teadmise alusel, mis neil senise elukogemuse põhjal on. Nad pööravad rohkem tähelepanu esemetele, mida nad varasemalt näinud on või mis neile midagi meenutavad. Näiteks meenutas üks parasiidi näidis 5-aastasele tüdrukule puuki, millega ta on varem kokku puutunud ning teine parasiit meenutas tüdrukule vihmaussi. Niisiis andis laps eksponaadile tähenduse, mis kõige paremini tema kogemusega klappib, olgugi et see ei vasta eksponaadi tegelikule mõttele.

Samas võib laps niimoodi oma kogemusest lähtudes muuseumis olevast ka "õigesti" aru saada. Näiteks märkas üks 5-aastane poiss keemiliste ühendite juures sütt ning mõistis, et see on sama asi, mida isa maal lõkke tegemiseks kasutab.

Nii individuaalsete vaatluste kui ka kooligrupi külastuse käigus hakkasid lapsed eksponaatide juures jutustama lugusid, mis neile antud esemetega seostusid, näiteks sellest, kuidas onul oli puuk, kuidas vanavanaisa ära suri ning milline kole hambapõletik isal kord oli. Lastele meeldib kui muuseumis nähtu seostub nende eluga ja kui nad saavad sellest ka teistele rääkida.

Lisaks kasutavad lapsed enda jaoks keerulisemate esemete tõlgendamiseks fantaasiat. Näiteks pidas üks 5-aastane tüdruk plommimaterjali värvivõtit putukate klaveriks, sest see on väike ning meenutas talle klaveriklahve.

TERVISEMUUSEUM LASTE SILME LÄBI

Vaatluseid läbi viies pöörasime tähelepanu sellele, millised muuseumi eksponaadid lastele enim silma jäävad. Samuti märkasime teatud väljapaneku osasid, millele pööratakse vähem tähelepanu. Usume, et selline kaardistus aitab edaspidi väikelastele kaasahaaravamaid eksponaate luua.

Laste lemmikud muuseumis

Väikelastelt enim tähelepanu saavad eksponaadid saab jaotada järgnevasse kategooriatesse:

- Suured ja värvilised esemed
- Lihtsad intuiitiivsed mängud ja käelised tegevused
- Ekraanid
- Emotsioone esile kutsuvad eksponaadid
- Teemad, millest igapäevaselt ei räägita
- Esemed argisest elust

Suured ja värvilised esemed

Muuseumi ruumidesse sisse astudes köidavad laste tähelepanu esmalt suured ja värvilised esemed, näiteks suur roosa keel seinal, hamba mudel, DNA skulptuur ning inimõõdus kujud (skeleton, lihasmees, inimese eellaste kujud). Märkasime, et kuna sellised eksponaadid tõmbavad endale kogu laste tähelepanu, võivad nende ümbruses olevad muud esemed lastel vaatamata jääda.

Lihtsad intuiitvused mängud ja käelised tegevused

Kuna väikelaste lugemisoskus on piiratud, saavad nad muuseumis infot suuresti läbi eksponaatide katsumise ja mängu. Seega köidavadki neid lihtsad käelised tegevused. Üheks selliseks eksponaadiks on puidust klotsidest pusle. Olgugi et väiksemad lapsed ei oska veel ise puslet kokku panna, meeldib neile klotse kastist välja tõsta ja tagasi panna. Sarnaseks näiteks on ka toitumise teemalise toa laual olevad erinevad kollastest kaartidest koosnevad mängud. Isegi kui lapsed ei saa iseseisvalt aru, milles mängud seisnevad, naudivad nad võimalust kaarte katsuda ja ritta seada. Ka joonistamise võimalus on väikelaste suur lemmik.

Ekraanid

Laste tähelepanu tõmbavad ruumides olevad ekraanid, olenemata sellest, mida ekraanil kujutatud on. Märkasime, et kui nuppude vajutamist mõningal juhul peljatakse, siis ekraane katsutakse julgelt. Laste eriti suureks lemmikuks on ekraan, millelt saab jälgida eluruumides asetsevaid baktereid. Madala kõrguse tõttu on lastel seda mugav kasutada, samuti meenutab see neile tuttavaid mängu. Näiteks tõi üks laps välja, et ta mängib kodus tahvelarvutil sarnast mängu, milles tal on võimalik tubadest mustus ära koristada. Tulenevalt sellest ootas ta ka antud ekraanilt rohkem mängulisust ning arvas, et ehk on ekraan katki, et sellel rohkem funktsioone pole.

Emotsioone esile kutsuv

Sellesse kategooriasse kuuluvad eksponaadid, mis pälvivad laste tähelepanu ning toovad esile ka emotsioone – hirmu, elevust, nalja.

Üheks selliseks näiteks on naha tundlikkust testiv mäng, milles tuleb käsi auku pista ning ära arvata, mida käsi tunneb, kas külma, torkeid, udusulge või muud. Lapsed tunnistavad, et see on hirmus ja et nad veidi pelgavad kätt auku panna, kuid samas tekitab see nähtavat elevust ning nad tahavad mängu proovida.

Luud ja organid on eksponaadid, mis võivad osades lastes esile kutsuda hirmu, samas tekitavad need ka põnevust ja meelitavad lapsi muuseumisse. Näiteks tõi üks laps välja, et tuli muuseumisse ootusega näha koledaid pealuusid. Muuseumisse jõudes on luukered, luud ja plastinaadid kindlasti nende esemete hulgas, mida lapsed märkavad ja pikemalt uurivad. Ning isegi kui need mõjuvad hirmutavalt, jäävad need lastele peale külastust meelde.

On ka esemeid, mis tekitavad lõbusaid emotsioone, ajavad naerma, ning mida nad tänu sellele peale külastust ka eredalt mäletavad. Näiteks seintel olevad peeglid, mis moonutavad pilti

ema kõhus.

“Mihkel [3-aastane] eile tuli ja rääkis mulle terve aja sünnitamisest. Ta oli seal näinud seda kõhtu ja siis ta rääkis lugusid, kuidas ta arvas, et tema sündis.” (Kaja, 3-, 4- ja 11-aastase lapse ema)

Esemed argisest elust

Igapäevaelu teemaderingist välja jäävate valdkondade kõrval tõmbavad laste tähelepanu ka argisemad eksponaadid. Siin on palju sellist, mille tähendusest väiksemad lapsed veel iseseisvalt aru ei saa, argisemaid esemeid on neil aga tulenevalt eelnevatest kogemustest kergem mõista ning need pakuvad seetõttu ka huvi. Üheks näiteks on toidu temaatika, mida mitmed lapsed enda lemmikuna välja tõid. Toit on miski, millega on end lihtne seostada ja selle kohta on lastel ka muuseumis käies kergem uusi teadmisi omandada. Lastele meeldivad eelkõige need argised esemed, millega saab mängida. Näiteks ultraheliaparaat koos klaviatuuriga, mille juures üks laps mängis, et ta teeb tööd. Samuti meeldib lastele Hambaarsti ruum ning eriti hambaarsti toolil istumine, ent seda pigem juhul kui lastel on varasem kogemus hambaarsti juures käiguga:

ning pakuvad positiivseid emotsioone igas vanuses lastele. Samuti inimeste emotsioone tutvustav keerlev nägudega kast, mis väikelastes naeruturtsatusi esile kutsub ning mida üks 5-aastane laps peale külastust naerdes meenutas.

Teemad, millest igapäevaselt ei räägita

Eelnevaga seonduvalt köidavad lapsi ka teemad, millest muidu igapäevaselt ei räägita, kuid mille kohta nad siiski suurt huvi tunnevad. Sellisteks teemadeks on näiteks sünd ja surm. Nii pööravad lapsed tähelepanu kõigele raseduse ja beebidega seonduvale, näiteks eksponaatidele, mis kujutavad lapse kasvamist

“Samuti Hambaarsti ruum ja hambaarsti tool, kuhu peale sai istuda. See meeldis neile seekord rohkem kui eelmine kord, sest nüüdseks nad olid ka ise juba hambaarsti juures käinud.” (Kaja, 3-, 4- ja 11-aastase lapse ema)

Eksponaadid, mis lastes huvi ei ärata või mida nad ei märka

Kõik väljapaneku osad ei saa lastelt võrdselt tähelepanu. On loomulik, et eri teemad pakuvad huvi erinevatele vanuserühmadele, ent siiski saaks mitmel juhul disaini abil eksponaate lastele lähemale tuua. Eksponaadid, mis laste tähelepanu alt välja jäävad saab jagada järgnevasse kategooriatesse:

- Ei pöörata tähelepanu vähese lugemisoskuse tõttu
- Teema ei kõneta lapsi
- Ollakse väljapanekuni jõudes juba väsinud
- Eksponaat on halvasti märgatav

Ei pöörata tähelepanu vähese lugemisoskuse tõttu

Laste tähelepanu jagunemist mõjutab puudulik lugemisoskus. Välditakse väljapaneku tekstirohkeid osasid. Kui mõni sein on kaetud suures osas vaid tekstiga, kõnnivad lapsed sellest mööda. Näiteks võib tuua kõrva- ja heliteemalise seina, mille puhul märkasime, et kui vanemad laste tähelepanu sellele ei pööra, siis nad sinna ka ei vaata. Põhjalikumalt käsitleme tekstiga seotud takistusi peatükis “Psühholoogilised ja laste arenguetapist tulenevad takistused”.

Teema ei kõneta lapsi

Mõned väljapaneku teemad on laste jaoks võõrad ja mõistetamatud. Kui neil ei ole võimalik eksponeeritava ja enda varasemate kogemuste vahel ühendust luua, siis ei teki äratundmise efekti ning eksponaadid ei saa neilt ka tähelepanu. Üheks selliseks näiteks on vanad hambaarstivahendid, mis täiskasvanutes kutsuvad esile värvikad mälestused. Kuna lastel endal nende esemetega kogemust pole, siis ei teki äratundmisrõõmu ning neid ei minda pikemalt uurima.

Võõra ja keerulise temaatika tõttu ei veeda lapsed pikalt aega ka sõltuvushäireid kirjeldavas ruumis ega uuri veregruppidest rääkivat seina, kus keeruline teema on käsitletud üsna tekstirohkelt.

Ollakse väljapanekuni jõudes juba väsinud

Samas võib vähene huvi sõltuvushäirete-teemalise ruumi vastu olla tingitud ka sellest, et lapsed on sinna jõudmise ajaks juba väsinud. Märkasime, et kui II korrusel uurivad lapsed esemeid põhjalikult, siis III korrusele jõudes hakatakse väsima ning käiakse väljapanek pigem

kiiruga läbi. Nii saavad väljapaneku lõppu jääv Seksuaalkasvatuse ruum, Sõltuvushäirete ruum ning ka näiteks elukaare temaatika lastelt vähem tähelepanu.

Eksponaat on kehvasti märgatav

Osadele eksponaatidele ei pööra lapsed tähelepanu tõenäoliselt seetõttu, et need on raskesti märgatavad. Näiteks treppidel asuv Varamu, millest möödudes pööravad väiksemad lapsed pigem tähelepanu trepiastmetele, mistõttu esemed silme ette ei jää. Teine eksponaat, mis peredel ja lastel tihtipeale märkamata jääb, on erinevatel klaasplaatidest kihtidel kujutatud inimkeha osad. Ka peale külastust ei tule neile meelde, et nad oleksid seda muuseumis näinud. Osad muuseumi eksponaadid ei saa lastelt tähelepanu, sest nad ei märka neid oma lühikese kasvu tõttu, seda käsitleme põhjalikumalt füüsilistest takistustest rääkivas peatükis.

Vanuselised erinevused

Erinevates vanuserühmades lapsi ühendab huvi interaktiivsete mängude ja tegevuste vastu. Siiski täheldasime vaatluste käigus, et see, milliste väljapaneku osade juures väikelapsed enim aega veedavad erineb sellest, mis köidab kooliealisi lapsi. Nii kooligrupi vaatlust kui ka passiivset vaatluspäeva läbi viies märkasime, et algklassi laste lemmikuteks on järgnevad näituse osad:

- Meeled ja aju ruumis olev reaktsioonikiiruse mäng
- Organite äraarvamise mäng
- Mälumäng värviliste nuppudega
- Mikroskoop

Ent need mängud ja eksponaadid ei tõmba eelkooliealiste laste tähelepanu, sest jäävad nii väikeste jaoks veel arusaamatuks. Väikelapsed eelistavad lihtsamaid mänge, mis on nende jaoks mõistetavad intuiitselt, ilma juhendit lugemata. Näiteks märkasime paari juhtumit, mil vanemad püüdsid väikelastes mikroskoobi vastu huvi äratada ning selle kasutamist neile selgitada, ent lapsed liikusid parema meelega kõrval oleva puidust klotsidega pusle juurde. Tänu sellele, et lapsel oli sealsamas puslega tegemist, oli vanematel võimalus mikroskoopi edasi uurida.

Üheks erandiks selles nimekirjas on mälumäng, sellele pöörasid tähelepanu ka eelkooliealised lapsed. Neile meeldis küll nuppe vajutada ent kuna nad mängust aru ei saanud, loobusid nad üsna kiiresti, samas kui kooliealised lapsed veetsid mängu juures kaua aega.

GRUPIDÜNAAMIKAST TULENEVAD TAKISTUSED

Kuna lapsed külastavad muuseumi koos perega või osana mõnest muust grupist, esineb külastustel ka grupidünaamikast tulenevaid takistusi. Grupp tutvub väljapanekuga ühiselt, seega mõjutatakse teineteise külastuskogemust. Need takistused puudutavad nii täiskasvanuid kui lapsi.

Kuigi laste ja pere jaoks on muuseumiga tutvumine sotsiaalne tegevus, on siiski loomulik, et eri vanuserühmadesse kuuluvatel inimestel on erinevad huvid. Märkasime, et kui laps jäi pikemaks ajaks talle eakohast mängu mängima, kutsusid vanemad teda sealt edasi liikuma. Esines ka vastupidist tendentsi, kui vanemad tahtsid põhjalikumalt teksti süveneda, hakkas lapsel kõrval igav ning ta ärgitas vanemaid liikuma. Niisiis ei saanud kumbki teda huvitavasse materjali põhjalikult süveneda.

Grupi poolt tekitatud takistusi esineb ka kooligrupi külastuse puhul. Lapsed tahavad küll koos mängida ja uurida, kuid kuna mängud ja eksponaadid on mõeldud kasutamiseks korraga ühele inimesele, hakkab kõrvaltvaatajatel igav. Kogunetakse küll grupikesi eksponaadi ümber, kuid tegelikkuses ei ole kõigil võimalust seda korralikult näha ega ise kätt külge panna. Mängude puhul märkasime ka lastevahelist vaidlust selle üle, kes saab parasjagu mängida ning teineteise eemale lükkamist, seda näiteks Meeled ja aju ruumis oleva mälumängu puhul.

Samuti paistsid mängude ümbruses olevad ühele inimesele istumiseks mõeldud tumbad mitmekesi mängu ümber kogunevatele lastele pigem ette jäävat.

Rühmakülastuste raames võtsid lapsed osa külastusjuhi poolt läbi viidud tunnist, mis toimus keldrikorruse õppeklassis. Sealgi märkasime laste jaoks paari ebamugavust. Lapsed istusid laudade taga ringis, mis tähendas seda, et osad õpilased olid külastusjuhi poole seljaga ning pidid slaidide jälgimiseks end ümber pöörama. Selline istumiskorraldus ei olnud nende jaoks mugav. Tagapool istuvad lapsed kippusid jääma teiste taha varju ning ei saanud nii tihti sõna kui oleksid tahtnud. Näiteks märkasime, et üks esimese klassi laps hoidis peaaegu terve tunni vältel kätt üleval, kuid kuna ta jäi teiste laste taha, siis külastusjuht teda tõenäoliselt ei märganud ning sõna ta ei saanud.

Takistused lapsevanemate jaoks

Arutades lapsevanematega muuseumi külastamise kogemust, mainivad nad negatiivse küljena enda hirmu, et lapsed võivad muuseumis midagi ära lõhkuda. Lastele meeldib esemeid katsuda ning vanemale peab olema selge, milliseid esemeid võib lubada katsuda ja milliseid mitte. Mida interaktiivsem muuseum on, seda parem nii vanemale kui lapsele, sest siis on lapsel võimalus käed külge ning vanem ei pea kartma, et ta katsub midagi keelatud:

Koos lastega muuseumit külastades on vanemate jaoks väljakutseks vajadus pidevalt lastele eksponaatide selgitada. Ühest küljest sellist õpetamise osa nauditakse, teisest küljest peab vanem ise endale enne teema selgeks tegema ja meelde tuletama, enne kui lapsele õpetada oskab.

Füüsilises plaanis on tervele perele veidi ebamugavasse kohta paigutatud Tervisemuuseumi piletikassa. Kuna piletikassa asub otse sissekäigu ees, ei anna see külastajatele võimalust muuseumisse astudes esmalt ruumiga harjuda, vaid neid ootab kohe tervitav klienditeenindaja ning piletioot. Tihtipeale on peredel muuseumisse sisenedes veel omavaheline tänaval alustatud jutt pooleli. Sellest tulenevalt märkasime, kuidas jäädi välisuksest sisse astudes seisma, et vestlus ära lõpetada ning alles siis astuti edasi. Lapsevanematel võib olla keeruline korruga lastega rääkida, ruumiga harjuda ja piletit osta ning seega on ruum ja aeg uue keskkonnaga kohanemiseks vajalik.

Veel ühe täiskasvanuid mõjutava füüsilise keskkonna aspektina panime tähele lastele mõeldud pukke, mis aitavad neil kõrgemal asuvate eksponaatideni ulatada. Märkasime paaril korral, kuidas täiskasvanud ei pannud pukke tähele ja neile otsa komistasid.

“Selliseid muuseume, kus saab mängida ja katsuda on Eestis vähe ikka. See Proto oli ka selline, et oot oot ära puutu, äkki teed katki, need tehnika asjad ja sellised. Ei julgenud nendega seal nii vabalt ringi käia.” (Kaja, 3-, 4- ja 11-aastase lapse ema)

Vanemat toetavad tegurid muuseumi külastuse juures

Vanemaid saab muuseumikülastusel toetada ka muu kui eksponaatide ja nende selge kirjeldusega. Üks pere tõi välja, et kõik väljapanekule lisaks muuseumis paiknev või sealt leitav meelelahutus on suur pluss. Näiteks leiti, et muuseumis võiks olla ka kohvik, mis aitaks laste motiveerimisel.

Lisaks nenditi, et kõik põnevad asjad, mida saab alt kassast osta töötavad samuti motivatsioonina ja lastele need väga meeldivad. Näiteks mäletas üks laps eelnevast Tervisemuuseumi külastusest, et sai silmamuna kommi ning oli pettunud, et seda seekord enam ei müüdüd.

“Muuseumis võiks olla ka kohvik, mis oleks lastele innustuseks, et kui nad muuseumis ilusti ringi vaatavad, siis pärast saavad kohvikusse minna.” (Kaja, 3-, 4- ja 11-aastase lapse ema)

FÜÜSILISED TAKISTUSED LASTE JAOKS MUUSEUMIS

Käesolevas peatükis teeme ülevaate füüsilistest takistustest, mida lapsed Tervisemuuseumi külastades kogeda võivad. Üheks meie uuringu leiuks on, et Tervisemuuseum on lastele füüsilise poole pealt küllaltki mugav ning palju probleeme selles osas ei esine. Pigem saab eksponaatide mõistmisel ja tõlgendamisel takistuseks laste arengutaseme spetsiifika. Füüsilised takistused on enamasti tingitud laste pikkusest, lisaks on üksikud näited juhtudest, kus takistuseks on puudulik käeline osavus ja jõud.

Pikkusest tulenevad füüsilised takistused

Lapse pikkusest tulenevalt esineb järgnevat tüüpi takistusi:

- Lapsed ei ulatu märkama, seega ei tea eksponaadi olemasolust
- Lapsed märkavad eksponaati ent ei ulatu seda uurima
- Lapsed märkavad eksponaati, ent selleni ulatumine on ebamugav

Lapsed ei ulata märkama, seega ei tea eksponaadi olemasolust

See, millistele eksponaatidele lapsed muuseumi külastusel tähelepanu ei pööra, on muuhulgas mõjutatud eale omasest pikkusest – laste tähelepanu alt jäävad välja kõrgemal asuvad eksponaadid. Siinkohal võib näiteks tuua siseelundeid käsitlevas ruumis punastes kastides klaasi taga olevad esemed, millest lühemat kasvu lapsed kõnnivad mööda, teadvustamata nende olemasolu. Sama juhtub ka kõrgemale klaasi taha paigutatud organite puhul, nagu näiteks Toitumise toa seinal olevad eksponaadid või loote väärarengute koridoris olevate vitriinidega.

Kui iseseisvalt uurides pööravad lapsed tähelepanu vaid madalamal ja nende endi silmade kõrgusel asuvale, siis vanematega koos uurides on vanemad need, kes kõrgemal asuvale infole tähelepanu juhivad ning seda lastele selgitavad.

Lapsed märkavad eksponaati ent ei ulatu seda uurima

Isegi kui lapsed märkavad kõrgemal asuvaid eksponaate, võib saada takistuseks, et nad ei ulata neid iseseisvalt uurima. Kõrgemal asuvad väljapaneku osad on küll tihtipeale mõeldud pigem vanematele muuseumi küllastajatele, ent lapsed tunnevad nende vastu siiski huvi. Sellises olukorras võtavad perekülastuse puhul vanemad lapse sülle, mis on muuseumi küllastades tavaliseks praktikaks ja seega ootuspärane.

“See on tavaline, et muuseumides peab lapsi sülle võtma, et nad näeksid asju, mis on silmakõrgusel. Sellega oleme harjunud. Üleüldiselt on ju nii väikeste lastega raske muuseumis käia.” (Alar, 3-, 4- ja 11-aastase lapse isa)

Kohad, kus lapsed vajavad nägema ulatamiseks vanemate abi, on näiteks Silmatoa seintel olev väljapanek, loote väärarenguid ja haigusi näitavad vitriinid ning vereliblesid tutvustav ekraan.

Lapsed märkavad eksponaati, ent selleni ulatumine on ebamugav

Kõige enam märkasime vaatluste käigus füüsilisi ebamugavusi, mille puhul laps on märganud eksponaati, tunneb selle vastu huvi, kuid selleni ulatumine nõuab kiharvul enese kõrgemale upitamist või abi küsimist.

Seda tuli ette erinevate mängude puhul. Näiteks „Edevuse mängu“ ees olev pukki, mille puhul lühemat kasvu lapsel esines raskusi, et iseseisvalt pukile istuma saada, samas kui ilma pukita pole mängu võimalik mängida, sest see asub kõrgemal seina peal.

Ka torso mudeli puhul, kus tuleb pulgaga õigele organile vajutada, esines lastel raskusi. Kui alumiste organite juurde ulatusid nad hästi, siis alates torso õlgadest tuli lastel juba ulatamisega vaeva näha. Lühemate laste puhul tuli sama olukord esile ka kõrval oleva

südame mudeli puhul, kus õige kohani ulatumiseks oli vaja vanema abi.

Sarnast olukorda märkasime ka ekspositsiooni Meeled ja aju juurde kuuluva reaktsiooni-kiiruse mängu puhul, milleni väiksemat kasvu lapsed iseseisvalt ei ulatunud.

Väljapaneku kõrgusest tulenevaid ebamugavusi esineb ka mitmete ekraanide puhul. Näiteks Toitumise toas asuv vitamiine käsitlev ekraan, millel olev info on küll mõeldud pigem vanematele lastele ja täiskasvanutele, ent tekitab siiski ka lastes huvi. See ekraan on nende jaoks liiga kõrgel, mistõttu astuvad nad iga kord peale vajutust sammu tagasi, et näha, mis muutus, sest ekraani ees seistes nad seda oma lühikese kasvu tõttu ei näe. Samasugust situatsiooni esineb ka Surmatoa usunditest rääkiva ekraani puhul, mille vastu lapsed olenemata teksti rohkusest huvi tunnevad, ent ulatavad iseseisvalt vaid ekraani alumist serva vajutama.

Lisaks eksponaatideni mitte ulatumiseni märkasime ka ühte juhtumit, mil liiga madalal olev ese tekitas lapsele raskusi. Nimelt kõndis üks väikelaps vastu Toitumise toa laua nurka ning lõi sinna pea ära.

Laste muuseumikogemust vaadeldes pöörasime tähelepanu ka treppide mugavusele. Me ei märganud, et lapsed kogeksid selles osas enda east ja pikkusest tulenevaid probleeme. Vaid III korrusel Varamu juurest üles mineva trepi puhul mainis üks laps, et **“trepp on siin väga raske.”** Muude treppide puhul ta seda välja ei toonud ja me ka ei märganud, et ta oleks pidanud mujal trepist üles saamiseks pingutama. Samuti me ei täheldanud, et lastel esineks eksponaatide valgustusega seonduvaid probleeme.

Takistused, mis tulenevad puudulikust käelisest osavusest ja jõust

Lisaks pikkusest tulenevatele takistustele märkasime muuseumis ka paari kohta, kus lapsed kogesid ebamugavust seetõttu, et neil ei ole veel täiskasvanutega võrdselt käelist osavust ega jõudu. Mõlema näite puhul on tegu riidepuule eseme asetamisega.

Muuseumi garderoobis on olemas lastele mõeldud riidepuud, mis asuvad nende sobival kõrgusel ning on kinnitatud stange külge. Märkasime, et lastel esines siiski raskusi iseseisvalt jope rippuma panekuga. Lapsed alustavad jope riputamist ühest käisest, aga selle jooksul kui nad on ühe serva riidepuule ära asetanud, libiseb riidepuu neil juba eest ära ning jope teise käiseni nad ei jõuagi. Seega aitavad neid sellega tavaliselt nende vanemad.

Teine näide pärineb toitumise toast, kus riidepuul ripub raske vest, mida on võimalik selga proovida, et enda kaalu raskemaks muuta. Lastel õnnestub küll vest endale selga saada, kuid kuna vest on väga raske siis ei jaksa lapsed seda iseseisvalt riidepuule tagasi tõsta.

Raskused muuseumis orienteerumisel

Muuseumikülastajad ei kasuta üldiselt muuseumis ringi liikudes korruseplaan ega jälgi ruuminumbreid, pigem jäävad sellised kohaviidad tähelepanuta. Nii täiskasvanud kui lapsed liiguvad ringi kulgedes ning orienteeruvad intuiitiivselt selle põhjal, kus ollakse juba käinud või millist ruumi nähakse esimest korda.

Samas märkasime, et külastajate jaoks ei ole alati arusaadav, millises suunas peaks liikuma ning mis on veel nägemata. Laste puhul täheldasime, et nad liiguvad palju edasi-tagasi mööda samu ruume, et teha kindlaks, kas nad on seal juba käinud ning kuhu järgmiseks liikuda saab. Selline eristamine ei ole nende jaoks kerge. Ühel 4-aastaselt lapsel esines mitmel korral raskusi mõistmisega, et ta tegelikult on juba käinud selles toas, kus ta parasjagu viibis. Ruumide numbrid ei ole lastele mõistetavad: kui küsisime ühelt 5-aastaselt lapselt, mida seinal olev number neli tähendab, arvas ta, et see tähendab, et asume neljandal korrusel.

Arusaamatusi põhjustavad ka korruste vahele jäävad trepid. Külastajates tekib küsimus, milline trepp on õige trepp ning kuhu mingit treppi mööda minnes välja jõuab. Nii täiskasvanute kui ka laste jaoks jääb arusaamatuks III korruselt ülespoole viiv trepp, mida mööda minnes külastaja enam kuhugi välja ei jõua. Täiskasvanutes tekitab segadust Varamu silt. Ei mõisteta, et tegu ei ole mitte üleval korrusel asuva Varamuga vaid trepil olevate esemetega. Lapsed märkavad lihtsalt treppi, millel ei ole ees paarile teisele trepile omaselt keelavat paela ning nad eeldavad, et on võimalik veel korrus ülespoole minna. Tegelikule Varamule tähelepanu ei pöörata.

Nii jäävadki osadel külastajatel tahtmatult mõned kohad muuseumist läbimata. Kõige sagedamini jääb tutvumata ühega paralleelsetest koridoridest, mis II korrusel külastajaid läbi väljapaneku viib. On kaks teed, mida mööda külastaja saab liikuda: kas läbi Rakutoa või läbi loote väärarenguid ja haiguseid eksponeeriva ruumi. Laste ja peredega vaatluseid läbi viies nägime, et peamiselt jääb tähelepanuta loote väärarengute ja haiguste väljapanek. Üks pere, kes koos meiega tuli muuseumisse teist korda, tõi välja, et esimesel külastusel nad seda ruumi ei märganud. Kuna korruste vahel liikudes on võimalik kasutada kahte erinevat trepikoda jäävad vahel ka ühes trepikojas asuvad esemed teise teekonna valinud külastajatel nägemata.

PSÜHHOLOOGILISED JA LASTE ARENGUTASEMEST TULENEVAD TAKISTUSED

Laste emotsioonid ja tajud muuseumis

Kuigi õudsed asjad on üks paeluvaid aspekte muuseumikülastuse juures, siis juhtub vahel ka nii, et hirm saab lapsest võitu. Näiteks rääkis 2,5-aastase lapsega muuseumis olnud ema, et muuseumisse tuldi terve perega, aga 4-aastane tütar läks koos isaga kohe ära, sest hakkas organeid nähes kartma ja nutma. Kusjuures pere tuli muuseumisse just tütre pärast, kes rääkis pidevalt, et tahab organeid vaadata.

Ka julgemad lapsed hakkavad kartma juhul kui nad eksponaatide piisavalt ei mõista või kui puuduvad vajalikud selgitused. Näiteks hirmutas ühel juhul last Sõltuvushäirete ruumis olev ilma varvasteta narkomaani jalalaba. Ka vanemad ei osanud seda talle seletada, sest ei olnud kirjas, miks selline asi võib juhtuda.

Hirmu tekitab ka see, kui laps ei saa enam aru, milline eksponaat on päris ja milline mitte. Panime tähele, kuidas laps vaatas õudusega kummikindas kätt Parasiitide ruumis ja küsis, et kas käsi on otsast lõigatud. Oli näha tendentsi, et kui rääkida lapsele, et üks asi on päris, hakkab laps arvama, et ka organite mudelid on ehtsad. Nii küsiti, et kas Surmatoas olevad kõdunenud inimkäed on päris. Eksponeeritavate elundite puhul tekitab lastes lisaks segadust küsimus, et kuidas need kehaosad muuseumisse said. Kui tegemist on päris ihuliikmega, on lapse esimeseks oletuseks, et inimene on sellel eesmärgil tapetud.

Järgmine segaduse allikas on arusaamatus, milliseid esemeid tohib katsuda ja millised on mõeldud vaid vaatamiseks. Näiteks on kõrvuti vanad lapsevankrid ja sonogramm, millest ühte tohib katsuda, aga teised on vaid vaatamiseks. Üks 5-aastane vaatluses osalenud laps pelgas eksponaatide puutumist ning vajus julgustamist enne kui mõnda selleks mõeldud eksponaati katsuma läks. Sama laps oli väga tundlik ka keelumärkidele. Näiteks ei läinud ta Hambaarsti ruumis vanaaegsetele toolidele isegi lähedale, sest nägi juba eemalt keelavat nõori. Jõumõõtja mängu peal olev silt, mis keelab juhul kangutada tekitab temas samuti segadust. Laps mõistis seda nii, et mängu ei tohi mängida, sest märk tähendab tema jaoks "stop" ning ta liikus edasi. Ka nuppude puhul kõhkles laps, kas ta peaks neid vajutama või mitte. Tundus, et nupud tekitasid temas segadust. Ta märkas neid ja ka küsis – "ei tea, miks kogu aeg tulevad mingid nupud?", kuid ei proovinud neid vajutada. Lõpuks kui uurija julgustas ja ise ette näitas, siis tegi poiss järgi ja vajutas ka ise nuppe.

Üldiselt on lapsed siiski alati käsi külge panema ning see on nende jaoks oluline viis eksponaatide kohta info saamiseks. Vaadeldud lasteaiagrupi puhul luges aga õpetaja lastele

korduvalt sõnu peale, et midagi ei tohi katsuda. Seetõttu ei saanud lapsed muuseumis nähtuga suhestuda.

Muuseumis olev õhkkond mõjutab külastajate käitumist mitmeti. Oli näha, et tühjas muuseumis tundsid lapsed ja ka vanemad ennast vabamalt. Kui märgati muuseumitöötajaid, uurijat või teisi külastajaid hakati oma käitumist rohkem kontrollima. Kuna mitmed vanemad mainisid, et mäletavad muuseumiskäimist oma noorusest tõsise tegevusena, võis ka sealt tekkida tunne, et peab lapsi manitsema.

Raskused teksti mõistmisel

Kuna meie uuritav grupp koosnes eelkooliealistest lastest, kes veel iseseisvalt lugeda ei oska, siis jääb nende jaoks kõige kaugemaks tekstiga edastatud info. Siiski ei paista lapsed ise sellest hoolivat, intervjuudes ega vestlustes ei tulnud jutuks, et nad oleksid tahtnud teada, millest tekstid räägivad. Pigem on vanemad valmis ise nähtule juurde rääkima ja seletama. Vanemad ütlesid, et muuseum on liiga tekstirohke, tekstid on pikad ning kirjutatud kirjatähtedega, mida laps veel lugeda ei oska. Lapsed kõnnivad tekstidest pigem mööda. Kirjutatusse ei süvene ka need lapsed, kes juba oskavad lugeda. Mitmel korral tuligi välja, et kuigi lapsed oskavad lugeda, siis lugemine ei ole nende esimene valik. Näiteks ütles 9-aastane tüdruk, et luges siis, kui see oli vajalik, et aru saada, mida tegema peab. Samuti ütles 7-aastase poisi isa, et kuigi laps oskab lugeda, siis muuseumis ta seda teha ei viitsi.

Väiksemate lastega peredel jääbki tihti tekstisse süvenemata, sest lapsed soovivad edasi liikuda. Tihti oli näha, et vanemad soovisid pikemalt peatuda ja lugeda, kuid laps muutus kannatamatuks.

“Sein, kus on palju infot, võib olla väga huvitav, aga see eeldab, et ta oskaks lugeda. See tähendab, et ma peaksin ise ümber seletama, aga seda ka igal pool ei jõua. Kõikide lastega korraga ei jõua seda. Oleks hea, kui saad vajutada ja siis keegi räägib sulle.” (Tiina, 6-,8-, ja 2-aastase lapse ema)

Küll aga pööravad lapsed tekstile tähelepanu juhul kui selle hulgas on ka pilte ja jooniseid, eriti suuremõdulisi. Samuti tõmbab tähelepanu, kui teksti saab kuidagi nuppudega juhtida või see on seotud tulukestega. 4-aastasele tüdrukule meeldis väga vajutada vererakkude kohta käivaid nuppe ning vaadata, kuidas mingi kindla raku juures tuli põlema läheb. Samuti meeldis talle vajutada läbi kõik Klaasnaise nupud ja näha, kuidas tema vajutamise tagajärjel midagi juhtub.

Tekst ekraanil

Ekraanid tõmbavad laste tähelepanu rohkem kui tekstid. Ekraanidelt lugemine või juhiste mõistmine on aga eelkooliealistele lastele keeruline. Nii jääb neil mõnikord arusaamatuks, mida peab tegema. Märkasime olukorda, kus 5-aastane laps ei mõistnud piisavalt ekraanidel olevat teksti, mistõttu oli tal keeruline aru saada, kuidas mäng käib. Laps ei saanud aru nupust

“alusta mängu” ning mõtles pikalt, mida tuleb teha. Ka teiste ekraanide puhul ei mõistnud lapsed alati, kuhu vajutada tuleb. Näiteks Hambaarsti ruumis ei saanud üks laps aru, kuidas multikat tööle panna, klikkis mitmesse kohta, siis suvaliselt teksti peale ning video hakkas tööle.

Nooremad lapsed mõistavad eelkõige ekraanidel olevaid sümboleid ja pilte. Näiteks meeldis 4-aastasele vajutada edasi-tagasi nooli Silmatoa optiliste illusioonide ekraanil. Üks 5-aastane laps vajutas ekraanide puhul alati lippude peale, sest tõlgendas Eesti lippu kui nuppu, mis viib tagasi algusesse või paneb mängu/multika tööle.

Olenemata sellest, et ei saada tekstist ega ülesannetest täielikult aru, on lapsed siiski julged ekraane puutama ning proovitakse innukalt. Ent kui ekraanil oleva sisust ei saada aru, muutub see lapsele igavaks. Näiteks võib siinkohal tuua DNA-ruumis oleva video. 5-aastasele lapsele pakkus see esmalt huvi ning ta sai kikärvule upitades selle ka tööle panna. Laps vaatas seda natuke aega ning proovis hõljuva raku liikumisega ka ise kaasa liikuda, justkui tehes sellest oma mängu. Ka videos liikuvad mustrid tekitasid temas nalja, aga video sisust ta aru ei saanud ja peagi huvi kadus.

Mõnes ruumi on ekraanid ainsad, mis lastele silma jäävad. Näiteks Sõltuvushäirete toas pööras 5-aastane laps tähelepanu ainult ekraanidele, mitte tekstile ega klaasi taga olevatele esemetele. Tolle ekraani puhul meeldisid talle videod. Seksuaalsusest rääkivas toas kõndis umbes 7-aastane tüdruk kohe ekraani ette, seisis seal natuke kuni taipas, et multikas ei tööta ning kõndis minema. Ekraan küll ei toimi, kuid näitab siiski pildina animatsiooni ning see tõmbab laste tähelepanu. Muid Seksuaalkasvatuse ruumis olevaid eksponaate aga lapsed pigem ei märka.

Interaktiivsed tegevused, mida ei mõisteta

Liikuvad ja katsutavad eksponaadid on laste jaoks kutsuvad, kuid neile jääb sageli selgusetuks, mida eksponaat täpselt väljendab ning kuidas seda kasutada. Ka vanemad mainisid, et teoreetilisi tekste ja mängude selgitusi on keeruline eristada ning seetõttu jäävad tähelepanuta ka viimased. Näiteks ei mõistnud üks ema, mida ta näeb, kui keerutas vere ja kolesterooliga anumaid, selgitav tekst on kas puudu või halvasti märgatav.

Silma jäi, et kuigi **reaktsioonikiiruse mäng** äratas lastes suurt huvi, ei saa lapsed tegelikult iseseisvalt aru, kuidas mäng töötab, näiteks ei pöörata tähelepanu punasele ja rohelisele tulele. See mäng vajab vanema seletust ja abi. Näiteks nägime, kuidas laps asus ilma juhiseid lugemata lenksusid kangutama, kuni isa appi tuli ja teksti põhjal seletas, kuidas mäng töötab. Kooligrupi puhul, kus lapsed vaatasid muuseumis ringi iseseisvalt prooviti lenkse mitut moodi katsuda, kallutada ja sikutada, aga mõne aja pärast anti alla. Seejärel jäadi mängima värviliste nuppudega mälumängu.

Vereliblede ekraan on vaatajate jaoks huvitav, kuid paljud ei jõua selle kasutamiseni, sest ei mõista, et seda saab vajutada. Arvatakse, et ekraanil liikuvad verelibled ongi kogu eksponaadi sisu. Vaatlusel ema ja 7-aastase tüdrukuga ei jõudnud me ekraani kasutamiseni enne kui muuseumi turvatöötaja juhtis tähelepanu, et avanevast aknast tuleb sisse vaadata. Kui saime aru, kuidas eksponaati kasutada, oli see lapse jaoks väga paeluv ning ta vaatas kõik võimalused läbi.

Väiksematele lastele jääb selgusetuks ka **mikroskoop** ning see, mida seal nägema peab. 5-aastane poiss vaatas mikroskoopi ainult korra, mainis, et seal on mingit täpid ja liikus edasi. Üks tüdruk ütles nii raku skulptuuri, kui ka mikroskoobi all oleva kohta "**vuh pisikud**". See, mida mikroskoobiga teha saab ei ole lastele alati selge. Väiksematel laste jaoks on raske mikroskoobi klaasi õigesse asendisse saada ning seega ei näe nad seal midagi.

Jõumäng tõmbab külastajaid ligi. Pettumust valmistab aga see, et keskmise tulemuseni on raske jõuda. Juhendi järgi tuleb vajutada ühe käega, kuid külastajatele jääb mulje, et sellisel juhul mäng ei tööta, sest keskmise tulemuseni saab vaid suure vaevaga ja kahe käega vajutades.

Klaasnaise puhul tekitab segadust lippude tähistega nupud ning arvatakse, et neid tuleb vajutada, seejärel ollakse segaduses, et midagi ei juhtu.

Silmatoas asuv **pupilli valgustamine** pole samuti alati lastele selge. See eksponaat jääb ka sageli tähelepanuta, sest asub vanemate jaoks liiga madalal, ent laste jaoks pole see pillkupüüdev. Üks 5-aastane vaatas auku sisse, nägi peeglit, aga ei saanud aru, mis selle eesmärk on ega märganud ka nuppu ilma uurija abita. Nuppu vajutades märkas ta valgust, aga ei saanud siiski aru, mis on nupu eesmärk, ta arvas et äkki seda vajutades juhtub midagi kuju teisel poolel, kuhu tema ei näe. Silmatoas ei saanud sama laps ka aru, kuidas toimib **kast, mille sisse vaadates näeb vaadet tagurpidi**. Kasti külje peal olevast juhiseist sai aru, et kui kasti sisse vaadata, siis näeb kahte inimest, sest juhise peal on kaks kuju.

Edevuse mängu on külastajatel keeruline toimima saada ning see tekitab ka pettumust, sest oodatakse efektsemat tulemust. 7-aastane laps ise ekraani seadistamisega hakkama ei saanud ning vajab saatjate abi. Panime ta toolile paika ja proovisime mitu korda tulutult pilti teha, sest nägu jäi pildilt välja. Siiski paistis talle soengute proovimine meeldivat ja ta tegeles sellega tükk aega. Hiljem rääkis ema intervjuus, et mäng oli huvitava ideega, kuid tehniline lahendus võiks olla parem. Pildi kvaliteet oli tema arvates liiga kehv, et seda hiljem kasutada saaks. Teine pere mainis ka, et saatsid pildi küll ekraanilt endale meilile, kuid see kohale ei tulnud. Pere tõdes, et soengute pähe proovimine oli lahe, aga mängu oli raske seadistada ning puudu oli juhendusest. Last häiris see, et algul on tehtud pilt suurem, kuid kui hakata soengut pähe proovima, jääb alles vaid kärbitud versioon.

Tuledega **mälumäng** tõmbab väikelaste tähelepanu, aga mängu sisu jääb neile arusaamatuks. Paistis, et mäng meeldis rohkem natuke vanematele lastele. Näiteks oli see 9-aastase tüdruku lemmikeksponaat. Väiksemad vajutasid lihtsalt põlevaid tulukesi ning olid ka sellega rahul.

Sarkomeeri puhul ei saanud 5-aastane laps täpselt aru, millega tegemist ja mis sellega tegema peab, ütles, et see on mingi keerlev asi, aga siis sai aru, et seda ei saa keerutada.

Ka **pulgaga organite arvamise mängu** pidi isa väiksematele lastele selgitama. Üldiselt meeldib lastele seda arvasmängu mängida, kuid nad ei saa iseseisvalt aru, mida täpsemalt tegema peab. Varjutusel, kus uurija ei sekkunud, jäi laps mängu juures korra seisma, ütles, et see näitab, mis kõhu sees on, kuid ei proovinud mängu mängida. Võimalik, et ta ei märganud nuppe ega taibanud seega, et eksponaat on interaktiivne.

Lõhnade arvamise mängust sai üks laps aru siis, kui lõhnu tundis, kohe potsikuid vaadates ta eksponaati ei mõistnud. Ka lõhnu tundes ei saanud ta aru, et eesmärgiks on lõhnu ära arvata, ta nuusutas need lihtsalt läbi ja liikus edasi. Samuti oli näha, et klapi taga olevaid õigeid lõhnade vastuseid ei märgata.

Intervjuudes osalenud vanemad tõid esile, et lastele võiks muuseumis olla lihtsamaid mänge, millest nad ise intuiivselt aru saavad.

“Mina arvan küll, et iga selle teema juures, kus vanem laps loeb või teeb midagi, võiks ju kõrval olla ka midagi lihtsustatult väiksemale lapsele juures. Kasvõi see, et ta saab esitada küsimusi ja ka seal natuke uurib, vaatab ja katsub. Et suuremad pereliikmed saavad ka siis see aeg uurida rohkem. Sest teemad on ju sellised küll, et väikseid ka huvitavad.” (Kaja, 3-,4- ja 11-aastase lapse ema)

Eksponaadid, mille tähendusest ei saada aru

Lisaks sellele, et ei mõisteta interaktiivsete mängude toimimist, jäävad mitmel pool laste jaoks arusaamatuks teistegi eksponaatide või tervete ruumide tähendused. Selgituste puudumisel annavad teinekord lapsed ise esemetele tähenduse.

Näiteks **raku mudeli** puhul ei mõista lapsed, millega on tegu. Raku osasid peetakse koroonaks ning mitokondreid ka viineriteks. Lapsed tõlgendavad eksponaate oma senise elukogemuse põhjal ning seega märkavadki nad enda jaoks tuttavaid nähtusi. Rakumudeli puhul ei mõista lapsed ka iseseisvalt, et tegelikkuses on rakk väga väike. Samas kui ühele lapsele seda vaatluse ajal mainisime, sattus ta väga elevusse ja talle meeldis ette kujutada kui pisikese asjaga on tegemist.

Lastel on ka raskusi, et mõista ja eristada **organeid**, neil on keeruline aru saada, millise organiga on tegemist ning kus see meie kehas asub. Nende jaoks on organid omavahel väga sarnased, näiteks pidas üks 5-aastane tüdruk soolestiku mudelit ajuks, sest on multikas “Mängime arsti!” näinud, et aju on ka selline “**praguline**”. Lisaks organitele ei mõisteta näiteks ka sapikivide tähendust.

Suure munaraku mudel tõmbab laste tähelepanu, kuid ei mõisteta, millega on tegu. Muuseumis arvatakse, et see on koroonaviirus. 5-aastane poiss ütles, et tegu on palliga, mille sees on

mingid nõõrid. See tõmbas hetkeks ta tähelepanu, kuid kuna laps ei saanud aru, mida on kujutatud, ei jäänud ta pikemalt seda vaatlema.

Ka **parasiite** peavad lapsed putukateks või arvatakse, et nähakse vihmaussi. Samuti ei ole mõistetav, et pildil olevat on mitmeid kordi suurendatud ning et tegelikkuses pole parasiite silmaga näha. Lisaks ei saada aru, kus parasiidid asuvad.

Toitumise toas on näidatud **suhkrukogused erinevates toiduainetes**. Üks 5-aastane laps tõlgendas suhkrukogust lusikal nii, et mida rohkem seda lusikal on, seda rohkem seda toiduainet süüa peab (kuigi on mõeldud vastupidi). Samuti pidas ta suhkrukuubikuid soolateradeks. Lõpuks tundus, et ta arvas ka, et suhkrukuubikute arv tähistab toiduaine hinda.

Ka klaasanimates olevate **keemiliste elementide** osa on lastele raskesti mõistetav. Vaid söe kohta ütles üks laps, et ta teab, et sellega tehakse lõket. Ekraanil oleva perioodilise tabeli kohta ütles – “siin on mingid tähed.”

Sõltuvushäirete toas on nupud, millele vajutades kuuleb **suitsetaja vs mitte-suitsetaja hingamist**. Kuna heli tähendust on kirjeldatud tekstina, ei saanud 5-aastane laps seal aru, mis häälega tegu ning sõnas, et “siin tegi keegi puuksu.”

Ka **sonograafide** mõtleavad lapsed välja enda tähendusi. Näiteks kasutas üks laps seda nagu arvutimängu ja tegi vastavaid heliefekte. Teine aga klõbistas selle klaviatuuril ja ütles, et teeb tööd.

Lisaks üksikutele eksponaatidele on lastel raskusi ka ruumide temaatika mõistmisega. Näiteks kui küsisime 5-aastaselt poisilt Surmatoas, millest see ruum räägib, ei teadnud ta sellele vastata. Lapsed märkavad pigem üksikuid eksponaate ja detaile, suurt pilti kokku panna on nende jaoks keeruline.

COVID-19 VIIRUS JA MUUSEUM

Koroona temaatika on külastajate mõtetes ning populaarne ka laste seas. Näiteks küsis üks 5-aastane tüdruk kohe muuseumisse jõudes, kas siin koroonat ka näidatakse. Samuti meenutasid mitmed esemed lastele pisikuid ja koroonat, näiteks Rakutoa seintel olevad rakuosad ja suur kollane munarakk. Vanemate sõnul tunnevad lapsed praegu pisikute ja bakterite teema vastu suurt huvi ning nad on teadlikud sellest, et kogu aeg peab käsi pesema.

Lapsed, erinevalt vanematest viiruse leviku ees hirmu ei tunne. Ka käte ja pindade desinfitseerimise mõte mõlgub vaid vanemate peas. Vanemad mõtleavad näiteks, et milline on nende roll ekraanide desinfitseerimisel ning kui puhastatakse käed, kas tuleb siis ka ekraan puhastada. Desinfitseerimisvahendite pudeleid märgatakse ja kasutatakse. Näiteks peale mängu katsumist seisis suur pere ringis ja kõigil pritsiti käed antiseptikuga üle.

Küll aga toodi välja, et esimeses ekraanidega toas desinfitseerimisvahend puudus, kuid seal oli palju eksponaate, mida sai katsuda. Vanem nägi esimest desovahendi pudelit alles pliiatsiga organite äraarvamise mängu juures. Oodati seda, et desovahendite pudeleid oleks piisava tihedusega, et kui ühte objekti katsuda, siis saaks kohe käed ära puhastada.

“Kui nad kuskil katsusid midagi, siis mul tiksus peas, et nad nüüd näppu suhu ei paneks enne kui järgmise pudelini jõuame.” (Maret, 9- ja 5-aastase lapse ema)

Intervjuus osalenud vanem ütles, et võimalusel hoitakse teistest seltskondadest eemale ning pigem minnakse väljapanekut vaatama sinna, kus teisi inimesi ei ole. Samas nentis ta, et kui sellist võimalust pole, siis nad seetõttu midagi vaatamata ei jäta. Koroonasuhtes tuli välja erinevaid arvamusi. Muuseumivaatlusel märkasime näiteks, kuidas lapsed mainisid baktereid ja viiruste juures koroonat ning ema rääkis, kuidas seda ei tasu karta ning, et tegu on tavalise gripiga.

Maskide kandmist märkasime palju ja neid sai ka infolauast võtta. Maski kandmise valmidus sõltus ka sellest, kui palju oli parasjagu muuseumis külastajaid. Intervjuus osalenud vanem ütles, et küll mõtles maski kandmise peale, kuid ei teinud seda teiste eeskujul. Ta sõnas, et ei tundnud muuseumis sellist ohtu, et peaks maski kandma. Päevadel, kui muuseumis oli rohkem rahvast märkasime ka rohkem maskikandjaid.

Lasteaiagrupis maskide kandmist me ei märganud, kooligrupis kandsid suurem osa lastest maske. Paaril korral oli näha, kuidas neid unustati vedelema ja õpetaja otsis taga, kelle maskiga on tegemist. Üks varjutatav laps kandis maski, näitas seda uhkelt ka meile ning käskis ka teistel maskid ette panna.

Lastele meeldis mängida kassast saadud kummikinnastega. Kummikinnas pakkus 5-aastasele poisile terve intervjuu ajaks tegevust. Seda sai täis puhuda ja igatepidi tirida ja näppida. Selle pere lapsed nautisid kummikinnaste kandmist ja tegid seda terve külastuse vältel. Nendega vestlemisel tuli ka välja asjaolu, et südame mudel ei tööta kummikindaga. Pere sõnul olid nad tükk aega proovinud eksponaati tööle saada ja olid juba loobumas, kui töötaja juhuslikult mööda kõndis ning suunas kindad käest võtma.

Vestlustest muuseumitöötajatega selgus, et koroonatõttu on külastajaid muuseumis vähem. Intervjuudest tuli välja aga, et pered olid hakanud koroonatõttu hoopis rohkem muuseumides käima. Põhjuseks see, et seal ei ole enamasti liiga palju inimesi koos ning nii saab lastele pakkuda asendust piiratud huvitegevusele.

“See aasta on olnud teistsugune, koroonapärast ei kipu väga avalikes siseruumides aega veetma. Mängutubades ei käi. Muuseumis samas nii väga ei karda, sest nendes ei ole nii suurt tungi ja on palju ruumi.” (Kaja, 3-, 4-, 11-aastase lapse ema)

Paistis, et lapsed tunnevad ennast tühjas muuseumis mugavalt. Tühi muuseum soodustas rahulikku kulgemist ja privaatselt tunnet, sest vahel oligi tervel korrusel vaid üks pere või

seltskond. Lapsed tundsid ennast vabalt, arutasid kõva häälega, isegi laulsid ning jooksid muuseumis ringi.

SOOVITUSED

Kaardistatud probleemkohtade põhjal saab muuseumi meeskond mõelda edasi täpsemate lahenduste peale. Oleme uuringu käigus kogunud info põhjal pannud kirja mõned praktilised soovitused, mille puhul näeme, et need võiksid muuseumi külastavaid lapsi ja nende peresid toetada ning muuseumisse rohkem perekülastajaid tuua.

- **Audiogiid ja häälseletused**

Eelnevalt on kirjeldatud, kuidas lastel on tekstirohkeid eksponaate keeruline jälgida. Vanemad sooviksid, et lastel oleks võimalik hetkel seinal kirjas olevaid tekste hoopis kuulata – abi oleks võimalusest, kus nupulevajutus paneks käima eksponaadiga kaasneva jutu. Lisaks pakuti välja lahendus, et muuseumil võiks olla häälguid, mille saab telefoni alla laadida ning muuseumis eksponaatide vaatamise ajal kõrvaklappidest kuulata.

- **Päris organeid ja anatoomilisi mudeleid eristav märg**

Lastel on keeruline teha vahet organite mudelitel ja palsameeritud päris elunditel – viimaste juures võiksid olla sellekohased märgistused. Kasu oleks ka selgitusest, kust palsameeritud elund pärineb ning kuidas neid on muuseumi tarbeks töödeldud, et vältida lastes tekkivat segadust ja hirmu.

- **Näitusel nähtu sobitamine ellu või suuremasse plaani**

Kui laps ei suuda muuseumis nähtut oma reaalse elukogemusega siduda, on tal raske eksponaate tõlgendada. Üks viis, kuidas väljapanekut lastele mõistetavamaks teha, on kasutada jooniseid näitamaks, kus eksponaat reaalses elus asub. Näiteks tuua organite juures pildil välja tema paiknemine kehas, parasiitide juures näidata, kus neid leida võib jne.

- **Muuseumi kaart seinal**

Navigatsiooniplaani soovitakse näha pigem muuseumitoa seinal kui eraldi paberil. Mainiti, et plaani võib küll kassast kaasa saada, kuid muuseumis jalutades on seda ebamugav vaadata ning lõpuks kaob see ära. Plaanil võiks olla näha, millises toas inimene parasjagu asub ja kuidas toad hoones paiknevad. Siis oleks ka lihtne märgata kui mõni tuba on jäänud külastamata.

- Elukaart käsitleva näituseosa juurde istumiskohtadega n-ö puhkenurga seadmine**

Elukaare nurk on tihtipeale külastajate jaoks viimane eksponaat, mille juures peatutakse. Ühe varjutuse ajal toimus seal isegi väike söögipaus. Ent eksponaadi juures paiknev ekraan ei tõmba tähelepanu, selle võimalusi ei hakata uurima. Kuna sinnani jõudes ollakse juba väsinud, võiks seal olla mugavam koht istumiseks, kus külastajad saavad jalgu puhata ning nii saaks ka ekraanil jooksev video rohkem tähelepanu.
- Koroonatemaatika sisse toomine**

Koroonatemaatika on populaarne teema nii laste kui vanemate seas. Kõik lapsed mainisid seda nii muuseumi külastusel kui ka intervjuudes, üks laps tõi selle isegi välja ootusena, mida ta sooviks muuseumis näha. Muuseum võiks kasutada võimalust ning selleteemalise eksponaadi või isegi näituse luua.
- Rohkem sotsiaalseid mängu**

Nagu välja tõi, on muuseumiga tutvumisel laste jaoks olulisel kohal sotsiaalne aspekt. Eksponaatide vaadeldakse mitmekesi, nii pere kui sõpradega. Samas on enamus mängu, mis hetkel muuseumis asuvad, mõeldud pigem üksinda kasutamiseks. Usume, et on hea idee luua võimalus lastel ja peredel muuseumis ka ühiselt mängida ja seeläbi õppida.
- Rohkem võimalusi, kus laps ja lapsevanem saaksid paralleelselt väljapanekut uurida**

Muuseumis on eksponaate, mis jäävad laste jaoks liiga keerulisteks, ent see-eest pakuvad huvi nende vanematele. Sel ajal kui vanem eksponaadiga tutvub, hakkab lastel kõrval oodates igav. Sama juhtub ka vastupidi – laps jääb kuhugi mängima, ent vanem tahaks edasi liikuda. Lahendusena võiks eri arengutasemele mõeldud eksponaadid asuda kõrvuti. Siinkohal on muuseumis juba paar head näidet, näiteks kõrvuti paiknevad mikroskoop ja puuklotsidest pusle, samuti kõrvast ja helist rääkiv tekstirohke osa ning selle lähedal asuv värviliste jäätistega mäng. Teine võimalus oleks kui ühel eksponaadil oleks mitu kihti, millest osad on sobilikud ka väga väikestele lastele, teised huvitavad vanematele. Nii ei pea eri vanuserühmad teineteise järele ootama ning saavad muuseumiga üheskoos tutvuda.
- Intuiitsemad, ilma tekstita mängud väikelastele**

Hetkel on muuseumis mängude seletused edasi antud teksti kujul. Väiksemad lapsed ei saa aga ilma vanema seletuseta mängudest aru ning tihtipeale jäävad juhendid nende jaoks liiga keeruliseks. Külastajad leidsid, et muuseumis võiks olla rohkem mängu või eksponaatide, mille kasutamisega saab laps ka ise intuiitsemalt hakkama. Lapsed naudivad lihtsaid käelisi mängu.

- **Pildisein sotsiaalmeedias jagatavate fotode jaoks**

Muuseumis ei ole hetkel spetsiaalselt pildistamiseks mõeldud kohti. Näiteks toodi välja, et erinevate võrdlustega on tore pilti teha. Lastele meeldis pildistada ennast inimese eellase kujude kõrval, kellega nad olid sama pikad. Intervjueeritavad tõid esile, et Loodusmuuseumis oli koht, kus sai pulga peal rippuda tagurpidi nagu nahkhiir. Põneva pildiseina loomine on hea võimalus muuseumisse rohkem pereküllastajaid meelitada, sest nagu ka intervjuudest välja tuli, saavad pered vabaaja veetmise võimaluste kohta tihtipeale infot tuttavate poolt jagatud sotsiaalmeedia postituste kaudu.

- **Soengumängu edasiarendamine**

Küllastajad olid tehnika suhtes nõudlikud, udust pilti ei taheta sotsiaalmeediasse postitada. Soengute proovimise mäng ja pildi saamise võimaluse idee meeldis küllastajatele. Sooviti aga, et mäng oleks kaasaegsem ja tehniliselt paremini lahendatud.

- **Soovitused muuseumi turundamiseks peredele**

Mitmed muuseumiküllastajad tõid välja, et küllastasid Tervisemuuseumit, sest nende 3–5 aasta vanune laps hakkas küsima küsimusi selle kohta, mis asub inimese sees. Samuti rääkisid vanemad, et lapsed hakkavad erinevatest teemadest huvituma, kui need muutuvad laste eludes aktuaalseks (hammaste teema huvitas hambaarstil käigu järel, huvi kolpade vastu oli seotud teemakäsitlemisega ajaloo tunnis).

Sellist infot saaks kasutada turundussõnumites, et kasvatada vanematest teadmist, et just Tervisemuuseum on koht, kus laste igapäevakogemustest tulenevatele küsimustele vastuseid leiab.

- **Muuseum kui lapse ja vanema vahelise suhtluse soodustaja**

Uuringust tuli välja, et muuseumi eksponaatidega tutvumisel teevad lapsed ja vanemad palju koostööd, teineteist õpetatakse, samuti otsivad lapsed vanematelt tunnustust. Muuseum on potentsiaalselt koht, kus vanemad ja lapsed saavad omavahelist suhet tugevdada. Soovitame suurendada ühise õppimise ja õpetamise aspekti, näiteks luues lastele võimalusi vanemale oma avastusi näidata. Üks võimalus on ka teha koostööd vanemlusprogrammidega ning propageerida muuseumide positiivset mõju vanemlusele.

- **Laste võimalused enda lugusid jutustada**

Märkasime vaatluseid tehes, et esemed, mis seostuvad lastele nende enda eluga, tekitavad neis emotsioone ja elevust. Sealjuures meenutatakse seonduvaid seiku enda elust ning tahetakse nendest ka teistele lugusid jutustada. Grupiküllastuste puhul toimub selline jutustamine juhuslikult ning külustusjuht annab selleks aeg-ajalt ka võimalust. Soovitame seda aspekti edaspidi haridusprogrammide ülesehitamisel

soodustada ning anda lastele võimalust oma kogemusi ka klassikaaslastega jagada. Nii saab positiivse kogemuse jutustaja ning jagatud lugu võib ka teistele õpetlik olla.

- **Teksti lastele lähemale toomine**

Uuringust selgus, et lapsed ei pööra muuseumis tähelepanu tekstidele. Samuti töid vanemad välja, et tekstid on pikad ja kirjutatud kirjatähtedega, mida noorematel lastel on keeruline lugeda. Seega võiks teksti esitamisel mõelda erinevatele sihtrühmadele, laste jaoks võiks rohkem tekste olla trükitähtedes.

- **Universaalsete sümbolite kasutamine**

Ekraanide puhul jäi silma, et lapsed ei mõista küll nupudel olevat teksti, kuid saavad aru sümbolitest ja piltidest ning juhivad nendest. Seega tasub silmas pidada, et ekraanidel kasutatavad sümbolid oleksid võimalikult universaalsed ning sarnased nendele, mida populaarsetes netimängudes kasutatakse.

- **Ruumi põhiteemade parem selgitus**

Uuringust selgus, et lastel on keeruline hoomata, millistest suurematest teemadest erinevad muuseumi ruumid räägivad. Ka uuringus osalevad vanemad nimetavad tube suupärasel viisil ning selle põhjal, milliseid seoseid nad eksponaatide ja ruumide vahel loovad (nt silma mudeliga tuba kui Silmatuba). Selleks, et perede jaoks ruumide temaatikat selgemini esile tuua ja ka muuseumis orienteerumisele kaasa aidata, võiks näiteks ruumide nimed igaühe juures nähtavalt esile tuua. Võimalusel suurtes trükitähtedes, mida ka väiksemad lapsed juba mõistavad.

- **Arusaadavad hoiatussildid**

Lapsi on erinevad ning nagu ka üks vaatlustest näitas, pelgavad mõned neist ilma julgustamiseta eksponaate katsuda. Samuti on lapsi, kes on tundlikud keelumärkidele ega pruugi isegi eksponaadi lähedale minna kui sellel punast märki näevad. See võiks olla muuseumil üheks mõttekohaks, kuidas kujundada keelumärke nii, et julgemad lapsed neid tõsiselt võtaksid, aga samas, et need pelglikumaid lapsi eksponaatidest täiesti eemale ei hirmutaks.

KOKKUVÕTE

Tervisemuuseumi tellitud uuringu eesmärgist lähtuvalt kaardistasime takistused, mis lastel muuseumi külastades tekivad ning andsime sisendit muuseumi lapsesõbralikumaks muutmiseks.

Uurisime, kuidas pered muuseumidesse ning täpsemalt ka Tervisemuuseumisse jõuavad. Selgus, et muuseumide külastamine on perede regulaarne vabaaja sisustamise viis ning muuseumisse mineku idee tuleb kas koolist, lasteaiast, sotsiaalmeediast või vanemate varasemast kogemusest muuseumiga. Muuseumisse tuleku peamisteks takistusteks on keerukas ja kulukas parkimine vanalinnas, hirm, et muuseum on lapse jaoks liiga teaduslik ning ka pere majanduslik olukord. Lapsed ootavad eelkõige, et muuseumis saaks midagi ise teha, et oleks põnev ning muuseumi väljapanek interaktiivne. Vanemad ootavad, et laps nähtu põhjal midagi õpiks. Samuti oodatakse, et muuseumis oleks tegevust kõigile pereliikmetele olenemata vanusest.

Eelkooliealiste laste jaoks on eksponaatide mõistmisel suure tähtsusega vanemad, sest iseseisvalt on nähtava tõlgendamine nende jaoks keeruline. Laste ja perede jaoks on muuseumiga tutvumine sotsiaalne tegevus ning eksponaate uuritakse mitmekesi.

Eelkooliealistele lastele meeldivad muuseumis kõige enam lihtsad intuiitiivsed mängud ja käelised tegevused. Lapsi lõbustavad ja tõmbavad ka ekraanid, isegi kui nad alati neil nähtud sisu ei mõista. Põnevad on teemad, millest teatakse vähe, nagu surm ja sündimine ning esemed argisest elust, mida saab muuseumikeskkonnas kasutada hoopis mänguks. Vähesel lugemisoskuse tõttu ei tõmba laste tähelepanu tekstid või teemad, millega neil puudub varasem kogemus. Samuti kaob lastel huvi III korrusel pakutava ekspositsiooni vastu, sest peale põhjaliku II korruse uurimist ollakse juba väsinud.

Kaardistasime ka füüsilised ja psühholoogilised takistused, mis lastel Tervisemuuseumis tekivad. Füüsiliste takistuste peamiseks tekitajaks on laste pikkus, mille tõttu nad ei ulatu osasid eksponaate nägema ega kasutama. Lisaks ilmnisid takistused, mis tulenevad vähesest käelisest oskusest ning raskustest muuseumis orienteerumisel.

Psühholoogilistest takistustest on esmakohal puudulik lugemisoskus, mis takistab lastel paljudest eksponaatidest aru saamist. Nii jäävad lastele arusaamatuks ka mitmed mängud ja interaktiivsed eksponaadid. Omal kohal on ka suutmatus seostada muuseumis nähtut päris eluga.

COVID-19 viiruse levimine ja erinevad riiklikud korraldused mõjuvad küll üldiselt muuseumi külastatavusele negatiivselt, ent uuringus osalejatega rääkides selgus, et konkreetsetes peredes on viiruse tõttu hakatud hoopis muuseumi rohkem külastama, et luua lastele uusi vabaaja veetmise viise. Viiruse levikut vähendavaid desinfitseerimisvahendeid, maske ja

kummikindaid kasutati ning oodati, et neid oleks isegi rohkem. Samuti sooviti juhiseid nende kasutamiseks.

Analüüsi käigus jõudsime ka omapoolsete soovitusteni selle kohta, kuidas Tervisemuuseum saaks parandada laste ligipääsetavust ning kasvatada perede arvu külastajate hulgas. Need tähelepanekud on toodud välja viimases peatükis ning neid võib käsitleda kui lihtsalt ideedena, mis uurijatel ja uuringus osalenud vanematel muuseumi väljapanekule mõeldes tekkisid.

Mida edasi uurida?

- Uuringu läbiviimise ajal oli COVID-19 viirusest tingitud olukord Eestis kriitiline, mistõttu külastas muuseumi tavapärasest vähem inimesi ning enamus külastajad said eksponaate uurida privaatset. Seega ei olnud võimalik uuringu raames koguda infot selle kohta, kuidas teised muuseumi külastajad võivad mõjutada laste ja perede kogemust päevadel, mil muuseumis on rohkem rahvast.
- Selles uuringus olid fookuse all eelkõige eesti keelt kõnelevad perekonnad, edaspidi võib kaasata ka teist keelt emakeelena rääkivaid peresid ja lapsi, et mõista, kas ja kuidas keeleoskus muuseumi kogemuse juures rolli mängib.
- Samuti elavad kõik intervjuudes ja individuaalsetel vaatlustel osalenud pered Tallinna linnas. Üks sihtrühm, mida edaspidi rohkem uurida, võiks olla maal ja teistes linnades elavad pered, nende ootused, motivatsioonid ja takistused seoses muuseumis käiguga. Lisaks võib kaasata veelgi kaugemalt tulijaid ehk välisuriste.
- Perekülastajate muuseumi meelitamisel on oluline silmas pidada, et muuseumi vastu peab huvi olema eri vanuses pereliikmetel, sest üldiselt käiakse muuseumides ühiselt. Märkasime vaatluseid tehes, et vanemate kooliastmete lapsed jäid tihtipeale teistest pereliikmetest eraldi ringi jalutama ning vahel tundus, et nad pigem ootavad teiste järele, selle asemel, et ise ringi uurida. Seega võib olla hea mõte edaspidi ka sellesse vanuserühma ja nende huvidesse süveneda.

